БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. АВГУСТ 3 СРЕДА № 180 (4664).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ТК-ныҢ июль Пленумунуң шиитпирлериниҢ талазы-биле лекциялар, беседалар (1 арын).
БистиҢ Төрөөн чуртувуста (1 арын).
Литературага негелдени улам долу хандырар (1 арын).
БКЭЛАА-ныҢ мал ажылыныҢ салбырыныҢ пленуму (1 арын).
В. Чүлдүм.— Сиген белеткелинде хожудаашкынны дүрген чайладыр (1 арын).
Д. Баазан.— Аяңда лагерь (1 арын).
С. Тамба.— Түннелдер болгаш кошкак белеткел (1 арын).
А. Гончаренко.— Ооц ролю улуг (2 арын).
Ч. Иргит.— «Коммунтудуг» трезинде (2 арын).
Эки медээлер (2 арын).
Е. Кыдай.— Культурлуг амыдырал-чурттала дээш (3 арын).
Т. Кызыл-оол.—Бо—түрмек айтырыглар эвес-тир (3 арын).
Ш. Данзын.— Кажан шиитпирлеттинер ирги (3 арын).
Н. Дарыймаа.— ЁнзактыҢ ёражогу кедерээн (3 арын).
А. Чичаан-оол.— Көдээ Совет даргазы (3 арын).
Мальгаш РеспубликаныҢ хамаарышпас чоруунуҢ хүнүн байырлааны (4 арын).
Патрис ЛумумбаныҢ Вашингтонга ужуражышкыннары (4 арын).
Цейлон чазактыҢ шиитпири (4 арын).
АКШ-тыҢ республиканчы партиязынын съездизи хаалынган (4 арын).

Профэвилел организацияларыныҢ ажылын бедик деңнелче

Профэвилел организациялары бистиҢ чуртувуска коммунистиг тургузуушкунуҢ улуг чаагай программазын боттандырарынга партияныҢ идегелдиг чөленгижи. Улус ажылагыйынын бүгү адырларын улам ынай күүлүг кодурер дээш демиселге ажылчы чоннарныҢ чогаадыкчы идепкейин хөгжүдериниҢ эң чугула хевирлериниҢ бирээзи — социалистиг чарышты организастаар болгаш калбартыр херекке профэвилелдериниҢ ролю улуг.

СЭКП ТК-ныҢ июль Пленумунга чедиишкинниг ужуражыр дээш бо чылдыҢ ийиги кварталында үлетпүр, транспорт болгаш тудуг бүдүрүлгелеринге калбарган социалистиг чарышка бирги черлерни КызылдыҢ туйбу заводунуҢ, № 2 чүк АТК-зыныҢ база «Тыва кобальт» комбинаттыҢ коллективтери эвлээн чорук ында парторганизациялар (секретарьлары өштер Берлов, Лущаев, Кленов) профэвилел ажылынга партийжи удуртулганы эжижиткенин херечилел турар. Бо бүдүрүлгелерде күш-ажыл эки организастаттынган, күш-ажылдын сагылга-чуруму быжыг, ында партия, профэвилел организациялары социалистиг чарышты тодаргай удуртуп, ооц түннелдерин доктаамал чорудуп база бүдүрүлгениҢ чаартыкчыларынын, чогаадыкчыларынын үндүрген саналдарын үргүлчү деткип турар.

Таңды районнуҢ «Межегей» совхозунда партбюро (секретары эш Петров) ында ажылчын комитеттин (даргазы Лебедев) ажылынын дугайында айтырыгны бодунуҢ хуралдарынга доктаамал дыңнап, бүдүрүлге планын күүседиринче угланган чаа хемчеглерни чугаалажырда комитеттиҢ бүгү составын киириштирип, оларныҢ саналдарын барымдаалап турар. Совхоз бо чылдыҢ бирги чартыында областыҢ бүгү совхозтарындан дээре көргүзүглерлиг болуп. 696 мун рубльдиҢ арыг орулгазын киирип алган.

Улус чырыдышкын ажылдакчыларынын профэвилелдериниҢ ажылынга удуртулганы күштелдирип, ажылчын, албан-хаакчыларныҢ күш-ажылчы сагылга-чурумун быжыглаар болгаш амыдырал-чурттагазынын байдалын улам эжижидер хемчеглерни алыры партия организацияларынын кичээнгейиниҢ төвүнге турар ужурлуг.

Үлетпүр, транспорт, тудуг болгаш совхоз бүдүрүлгелериниҢ коллективтериниҢ социалистиг чарыжын хүн бүрү тодаргай удуртуп, ооц түннелдерин шынгыы негелделиг чорударын, мурнакчы дуржулганы чогуур үеэинде нептередирин болгаш алдынган хүлээлгелерни чугаа чокка күүседирин хандырарын профэвилел месткомнарындан партия организациялары үргүлчү негээр хүлээлгелиг.

Ийиги кварталда калбарган социалистиг чарышка чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглаары, массаныҢ чогаадыкчы инициативазын баштап, бар курлавырларны ажыглап турган, чеди чылдыҢ ийиги чылынын бүгү оваалгаларын хуусаа бетинде күүседирин чедип алыры—ол дээрге бистиҢ профэвилел организацияларывыстыҢ амгы үеде кол сорулгазы болур.

СЭКП ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ шиитпирлериниҢ талазы-биле лекциялар, беседалар

Политиктиг болгаш өртемниг бичиглер нептередириниҢ талазы-биле Бүгү-эвилел шиитилелиниҢ баштаар чериниҢ ПрезидиумунуҢ хуралы июль 29-та болуп эткен. ШиитилелдиҢ кол сорулгаларынын бирээзи болза ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ материалдарын болгаш шиитпирлерин ажылчы чоннарга калбаа-биле тайылбырлаары болур дээрзин анаа демиселдер.

ПленумнуҢ документилерин пропагандалаарынга тураскаатган лекциялар, илеткелдер болгаш беседаларныҢ чижек темаларын ук президиум бадылаан. Чеди чылдыҢ тудугларынга ук шиитилелдиҢ организацияларынын ажыл-чорудулгазын идепкейжидер талазы-биле хемчеглерни ында айтып турар. Аныяктар ортузунга лекция ажылынче улуг кичээнгей салдынган турар ужурлуг. Техниктиг билиглерни янзы-бүрү адырларынын талазы-биле аныяктарга номчулгаларны организастаары, «Чеди чыл чоруп тур» деп аныяктар лекцияларын болгаш чаа техниканын комсомолчу аныяктар клуву чергелиг оон-даа өске түүлдерни тургузары саналдаттынган.

ПленумнуҢ документилерин кижи бүрүзүнүҢ билген турарын чедип алыр сорулга-биле СЭКП ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ шиитпирлеринге холбашкан техниктиг депшилге пропагандазынын айтырыгларынын талазы-биле лекторлар семинарларын болгаш оон-даа өске хемчеглерни ап чорударын шиитилелдиҢ салбырларынга баштаар черниҢ президиуму саналдаан.

Делегей байдалынын айтырыгларынын болгаш амгы үениҢ коммунистиг база ажылчын шимчээшкиннериниҢ айтырыгларынын талазы-биле пропагандага кол кичээнгейни СЭКП-ниҢ XX болгаш XXI съездилериниҢ ажылдап кылган айтырыгларынче база тайбыгынаҢ декларациязынче болгаш манифезинче салган турзун дээрзин баштаар черниҢ президиуму бодунуҢ доктаалында республика шиитилелдеринге болгаш бодунуҢ салбырларынга саналдап турар. Социалистиг лагерьниҢ чурттарынын, бүгү делегейниҢ коммунистиг болгаш ажылчын партияларынын чаңгыс эви дээш демиселдин, ажылчы чоннарны пролетаржы интернационализминиҢ эчис сорулгаларынга кижизидериниҢ эргежок чугулазын чоруттунар лекцияларга айтыры чугула.

(СЭТА).

БистиҢ Төрөөн чуртувуста

ТАЙГАЖЕ КАТТАП БОЛГАШ МӨӨГҮЛЕП

ЯКУТСК. Суббота болгаш воскресенье хүннеринде ам хоорайдан кымны-даа бажынындан тывары берге. Хат чоокку арыгларын бышкан каттарныҢ — честек-каттарнын, көк-каттарныҢ, кызыл-каттарныҢ, чаа мөөгүлериниҢ чыттарын хап турар. Бойдуска ынакшылдыглар боттарынын шелээзин ол үеде ап турары аная эвес-ле болгай.

Мурнукузунга бодаарга ам арыгже чадаг чоруп турар кижилер ам эвээжээн. АрыгларныҢ алаактарында, оруктар кыдыгларында мөөннешкен чадаг тергелер, мотоциклдер, хуузунда автомашиналар — ам Якутияда анаа-ла чүве апарган. Ниити ажыглалдыҢ автомашиналарыбиле ажылчыннарныҢ болгаш албан-хаакчыларныҢ коллективтиг үнүүшкүнүн профэвилелдери хоорайларда болгаш ажылчын суурларда организастап турар.

Садыг организациялары-биле чарган керээ ёзугаар кат болгаш мөөгү чыыры-биле школчылардан болгаш өг-бүле эзелериндеи тускай бригадаларны организастап турар.

КӨДЗЭНИҢ ШЕВЕРЛЕРИ

КЕМЕРОВО. Промышленовский районнуҢ Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде сиген сараттакчызын кылган болгаш ам ажылдадып турар, ону ажыглалга киирген-биле сиген ажаап алышкынынын комплексилиг механизациязы доозулган. Ынчыг машинаны тургускан чорук — колхозчу чаартыкчыларныҢ холу болур.

«Арлюкский» совхозтуҢ чаартыкчы-чогаадыкчылары чаа келген үнелиг чүвези-биле улусту өөргкеннер. Кол инженер Г. Х. Аслондинин удуртулгазы-биле олар боду чоруур сараат тургузукчузун кылганнар. Үндүр бижээн боду чоруур комбайнынын корпузунга олар моторну тургускаш, подборщикти эптеп кылганнар. Ооц соңгу кезээнде — прицептиг бункер бар. Машина оорталай кескен сигенни дургаар чорааш, сигенни бөлбүшаан, оон соонда ону автоматтыг ёзу-биле черже салып турар. Ол машинаны ажыглаан чорук күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн эвлээн каш катап бедидеринге дөгүм болган.

ОбластыҢ колхозтарында болгаш совхозтарында чаартыкчыларныҢ улуг олуруу ажылдап турар. Сөөлгү чылдарныҢ дургузунда чүс-чүс дериг-херекселдерни болгаш машиналарны олар чогаадып кылганнар.

(СЭТА).

СВЕРДЛОВСК ОБЛАСТЬ. Камышловск районнуҢ колхозтарында болгаш совхозтарында кукурузаны механизацияныҢ дузазы-биле ажылдап кылырынын чорудулгалары дооступ турар.

Чурукта: Калиновск совхозунда кукуруза одуругларынын аайы-биле чашпан сигенин аштавышаан, немелде минералдыг чемнигчидилгени тарадырын чаңгыс угда кылып турары.

Фото Н. Крыловтуу. СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Литературага негелдени улам долу хандырар

Ном садыгынын ажылдакчыларынын чоокта чаа Москвага болуп эрткен Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга ном садыгынын, ном үндүрер черлерниҢ, полиграфия үлетпүрүнүҢ бүгү-ле ажылдакчыларынга, номнуҢ бүгү-ле өскүктеринге кыйгырыг үндүрген.

СЭКП ТК-ныҢ «Ном садыгынын байдалынын болгаш ону эжижидериниҢ хемчеглериниҢ дугайында» доктаалы болгаш ооц ном садыгынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чоруткан байырлыг чагаазы чөвүлел хуралдыҢ киржикчилериниҢ улуг өөрүшкүзүн болдурган. Ол болза улустуҢ чаагай амыдыралынын болгаш ооц билиге сонуургалын хандырарынын дугайында партиянын чаа сагыш салышкыны, ном садынын улам эжижидериниҢ дайынчы программазы болуп турар деп ында онзалап демдеглээн.

БилиглериниҢ бүгү-ле талаларыбиле совет кижилериниҢ литературага негелдезин улам долу хандырып, ном садыглаашкынын бүгү хемчеглер-биле калбартырынче болгаш ажылчы чоннарныҢ коммунистиг кижизидилгезиниҢ талазы-биле партиянынҢ идегелдиг дузалакчылары болурунче ном садынынҢ ажылдакчыларын ында кыйгырган.

Ажылчы чоннарныҢ негелделерин кичээнгейлии-биле дыңнап көөрүнче, парлап турар литературанын идея-уран-чечен утка-шынарын бүгү хемчеглер-биле бедидеринче, номнарныҢ каасталгазын эжижидип, номну пептередиринге идепкейлиг киржиринче ном үндүрер черлериниҢ, полиграфия үлетпүрүнүҢ, библиотекаларынын ажылдакчыларын, чогаалчыларны, номнуҢ хей-ниити тарадыкчыларын база кыйгырган.

(СЭТА).

БКАЭЛАА-ныҢ мал ажылынын салбырынын пленуму

КУРГАН. (СЭТА). Бүгү-эвилелдиҢ көдээ ажыл-агый эртемнериниҢ В. И. Ленин аттыг академиязынын мал ажылынын салбырынын үнүүшкүнүг пленуму Курганда июль 29-та ажыттынган. Ук пленумнун ажылында КазахстанныҢ, УралдыҢ, АлтайныҢ, Барыын СибирьниҢ эртем ажылдакчылары болгаш малчыннары киржип турар.

Академик Н. Ф. Ростовцев ооц хуралын ажыдып тура, пленумнуҢ сорулгазы—көдээ ажыл-агый малдарынын чаш төлүн өстүрериниҢ эртемниг үндезиннери-биле, малдыҢ хораар чоруун эвээжедиринче угланган ветеринарлыг хемчеглер-биле таныштырар, мал ажылынга антибиотиктерни калбаа-биле хереглээриниҢ талазы-биле Курган областыҢ дуржулгазынын түннелдерин үндүрери болур дээрзин айыткан.

СЭКП-ниҢ Курган обкомунуҢ бирги секретары Г. Ф. Сизов Курган областыҢ мал ажылынын хөгжүдезиниҢ талазы-биле ап чоруткан хемчегериниҢ болгаш бодунга алган социалистиг хүлээлгелериниҢ күүседезиниҢ дугайында илеткелди ук пленумга кылган. СЭКП ТК-ныҢ декабрь ПленумунуҢ шиитпирлерин күүседир дээш Урал чоогунуҢ көдээ ажыл-агый ажыл-ишчилериниҢ демиселинин дугайын ол анаа чугаалаан. 1960 чылдыҢ ийиги кварталында мал ажылынын продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседкени дээш ук областа Россия Федерациязынын Министрлер ЧөвүлелиниҢ шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

1960 чылдын ийиги кварталында чедип алган бедик көргүзүглери дээш үлетпүрүнүҢ дараазында мурнакчыларын СЭКП обкомунуҢ бюрозунуҢ болгаш облхүүскомнуҢ шиитпирин ёзугаар областын Хүндүлел самбыразына киирген:

О. П. Сендажы — КызылдыҢ даранылга комбинадынын даранышчы моторизи, планын 163 хуу күүсеткен.

Л. С. Столяренко — КызылдыҢ даранылга комбинадынын даранышчы моторизи, планын 124 хуу күүсеткен.

Л. А. Монастыршина — КызылдыҢ даранылга комбинадында бригадир, ооц удурткан бригадазы планын 226 хуу күүсеткен.

Е. В. Сафронова — КызылдыҢ алгы заводунуҢ быжыкчызы, планын 115 хуу күүсеткен.

Е. Г. Елькина — алгы заводунуҢ ажылчыны, планын 118 хуу күүсеткен.

В. Г. Юшин — КызылдыҢ ыяштан эт-перекселдер бүдүрер фабриказынын ажылчыны, планын 134 хуу күүсеткен.

М. И. Воробьева — туйбу заводунуҢ ажылчыны, планын 120 хуу күүсеткен.

М. В. Берлова — туйбу заводунуҢ ажылчыны, планын 125 хуу күүсеткен.

В. И. Лавейкин — КызылдыҢ ыяш заводунуҢ катер башкарыкчызы, планын 200 хуу күүсеткен.

В. А. Шумарин — ыяш заводунуҢ чазаныкчызы, планын 130 хуу күүсеткен.

В. А. Никитин — ыяш заводунуҢ ажылчыны, планын 122 хуу күүсеткен.

Н. С. Астанина — хоорайныҢ үлетпүр комбинадынын даранышчызы, планын 130 хуу күүсеткен.

Сиген белеткелинде хожудаашкынны дүрген чайладыр

Улуг-Хем районнуҢ «СЭКП XX съездизи» колхозунда мал чемнери белеткээр талазы-биле ажыл ам-даа хайныышкынныг эгелевээн, ында түгле чаңгыс бригада июль 10-дан бөөр ажылдап келген. Бо аразында ол 60 тонна сиген кезер планныг тургаш, 30-не тоннаны кескен. Бөрү-Суу деп черде өлге сараттаан дыка хей сиген изип, кыва берген үүл база бар.

КолхозтуҢ сиген кезер 9 аът машиналарынын чүгле үжүн ажылдадып киирген, трактор-биле сиген кестирер машиналарынын чаңгызыдаа септеттинмээн болгаш ажыглаттынмайн турар. Мал чеми белеткээр ажылды бо хире оожум темпилиг чорудуп тургаш, 6 мун ажыг тонна сиген белеткээр планын колхоз канчап күүседип шыдаарыл?

Эки шынарлыг силос — ол дээрге чүгле сүт бүдүрерин көвүдедиринге эвес, харын малды семиртириннге база улуг дузалыг болгай. Ол колхозтуҢ баштаар чери силос салырынын чугулазын үнелеп көрбейн келген. Сигенни силоска салыр өйү ам барык эрттип турда бо ажылда чаңгыс-даа звенону организастап тургуспаан, ында хову бригадазынын бригадири эш Аңгакпан силос салыр оңгарларынын санын безин билбес болган.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Улуг-Хем райкүүскомунуҢ культура килдизинин болгаш районнуҢ коллективтери шефтеп келгеш, бир улуг сараат сигенни колхозка тургузуп берген турда, колхозчуларынын боттарынын кол күжүн бо чугула ажылче организастап киирбээн чорукту четпес деп демдеглээр херек.

Ынчангаш ол колхозтуҢ мал чемнериниҢ белеткелинде болдунган улуг хожудаашкынны дарый чайладып, сиген кезер, силос салыр болгаш будук-бүрү чем белеткээр ажылче бүгү колхозчуларынын, а ол ышкаш Арыг-Бажы суурнуҢ ажылга үнүп шыдаар бүгү чурттакчыларынын күжүн сырый организастаары чугула болуп турар.

В. ЧҮЛДҮМ.

АЯҢДА ЛАГЕРЬ

Карэ-Сугну өрү алган копка оруктап чоруп ор бис. Хүн чаа-ла Таңды-Уула сыннарынын артындан оожум союп үнгеш, алдынналчак чылыг херелдерин аргалар эдээ шаттарга дегзип эгеледи. Эзим черниҢ магалыг чурумалдары: янзы-бүрү өөнерлиг чечек-чимис, чаагайындан салбак тары хөлбеңнешкен чодураалар, согун дег, хөөҢ чойганнар эртенги чымчак салгынга өөпейледип, чорумалдан менди айтырганзыг чивеңайнып тургуланнар. ОруктуҢ оҢ талазынче шөйлүп үнген селбегер дыттарлыг өзениҢ ынаар ханызындан хектиҢ хоюг үнү дыңналып кээп турган. Удаваанда бир баалыкты ашканыыста ажык аяҢ көстүп келди. Чергелештир тиккилээн майгыннарныҢ чиге баарында узун адагаштын бажында кызыл тук киискип туру. Ында «Коммунизмче орук» колхозтуҢ школачыларынын чайгы пионер лагери турар болду. Лагерь мырыңай чаа одунган, а ооц бичин чурттакчылары кидин-не эртенги сула шимчээшкин кылган тур. Хөректеринге чедир чанагаштанышкаш лагерьниҢ баары-биле самнап баткан шапкын хемчегежинге чунуп-ла эгеледилер.

— Дөө ол аарга шады оймакчыгашты көрүп тур силер бе, амдыы чылын артель баштаар чери ааа колхозтуҢ дыштанылга бажынын ажыдар. ЫнчаҢ колхозчу ишчилер культурлуг дыштанылгазын тайганыҢ кайгамчыктыг чурумалдарынын аразынга эрттирерлер — деп, лагерьниҢ начальниги Василий Афанасьевич Кокулов тайылбырлап чугаалады. Ол аразында аныяк туристер Нина Александровна Чернованы долганыпкаш, саазында бир-ле үүе шыйып, сүмелешкен турлар. Ыраккы походче аттанырынын эң сөөлгү белеткелдерин оларныҢ доозуп турганы ол. Турлаглан шал-шул көстүр Бай-Сагаанын бедик сынынче походтуҢ белеткелин бир неделя бурунгаар эгелээннер. Лагерь чоогунда бедиктерже олар чеже удаа үнүүшкүннерни кылбаан дээр

БАШТАЙГЫ ПОХОД

Рюкзактарын эгин ажыр чүктегилепкен шупту бир үе оолдар, уруглар хөглүг горнуҢ болгаш барабанныҢ үделгези-биле лагерьден хем унун өрү чоктапкан. ОларныҢ шилип алгаш үнүпкен копка оруу шораазынныг каскактарны тавараан. Олар өнезин ындыг черлерни шилип алган. Чүге дээрге, олар бергелерни ажып тиилээрин, төрээн школазынга янзы-бүрү үнуштерниҢ элбек коллекциязын чыып бээрин боттарынын сорулгазы кылдыр салганнар

Бир черге кээрге, хемчегешти кежир дыт кырлаар чер таваржып келген.

— Бо-ла болгай оолдар, баштайгы бергелер амдыгаштан-на эгелээн. Шак ол «кылымал» көвүрүгнү кырлап кежерде, мындаа чаа өөренгенивис мергежилдериви ажыглаар ужурлуг бис — дээш, Василий Афанасьевич көвүрүгнүҢ быжыг, быжыг эвезин хынап көрген. Баштай-ла Володя Фоменко биле Сережа Кокулов аваанныг дүрген кырлап кеже бергеннер. Артканнары база-ла оларныҢ соо-биле кеже берген. Таптыгла дал дүште олар арт кырынга үнүп келгеннер. Рюкзактарны дүжүргүлээш, кезек када дыштанган соонда походну кочалдарга чемни белеткеп эгелээннер. Бир чамдыктары суг дажып, одагда чем белеткээн, а бир кезек кижи оруукка чыгдынган коллекциязы чурумчудуп чыгган — чай чок-ла ажылдаан турганнар. ПоварларныҢ белеткээн чеми кажангызындан-даа артык амданныг ышкаш сагындырган.

Селбегер хадыныҢ хөлегезинге шупту-ла Нина Александровна ЧернованыҢ чанынга олурупкаш, ооц чугаазын ааварымчалыг дыңнап эгелээннер. План ёзугаар көрдүнген «Зоя болгаш Шура» дугайында тоожунуҢ эге номчулгазы ол. Зоя биле ШураныҢ немец фашистерге удур ёзулуг эрес маадырлыг чоруунуҢ дугайында одуругларны Нина Александровна номчуй бээрге, шимээн чидип, органнарныҢ арынарында тайбыгныҢ дайзыннарынга килеңиҢ ширин шырайлары илдең апарган. Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынак болурунга, ооц херээ дээш амы-тынын харам чокка бээринге оларны Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне, төрээн школазынын башкылары кижизидип каан. Зоя биле Шура ышкаш кандыг-ла бир маадырлыг чорукту кылган болзумза дээн ханы күзел-бодалдар кижи бүрүзүнүҢ сеткил-сагыжында долган турган.

Ол аразында хүн-даа изиг херелдерин башкы сыныныҢ артынче чажырыпты.

Оолдар курган будуктарны бир черге бөле чыгаш үш черге улуг одагны ужудупканнар. ОларныҢ чидиг хаазалары октаргайныҢ ханызында чивеңнешкен сая-сая сылдыстар-биле денге-ле ойнап эгелээн. Кижи бүрүзү берге оруктан турып, шагзыраанын безин уттупкан.

Даартазында олар биче дүш турда, Бай-Сагаанын кырынга үнүп келгеннер. Шак моон көөрге, оларныҢ турлаа хем дүвүнде адыш өөз дег аяңда дам-дум көстүр болган.

«Маная 1960 чылдын июль 5-те «Коммунизмче орук» колхозтуҢ пионер лагериниҢ бөлүк туристери чораш барган» — деп саазынга бижээш, шупту-ла ооц адаанга адын салганнар. Оозун шил иштинге суккаш, чаъс-дүшпес чалым хаяныҢ баарынга салып каннар.

ОЛАРНЫҢ АЖЫКТЫГ ИЖИ

Лагерьде дыштанып турар уруглар таарымчалыг хүн чурумун доктааткан. ОларныҢ дыштанылгазын ажыктыг күш-ажыл-биле холбаштырган. Уруглар хостуг шактарында башкы Нина ЧерованыҢ удуртулгазы-биле угулаалап даараныырынга өөренип турарлар. А хылдыг хөгжүм, шыдыраа, солун, сеткүүлдер лагерьде базала бар.

КолхозтуҢ Сарыг-Булунда сүтбараан фермазынын ажылдакчыларынга көргүзери-биле солун программалыг концертти белеткеп эгелээннер. ЛагерьниҢ бичин-ле адаанда колхозтуҢ ногаазын тараан. Ооц суггарылгазынга болгаш бок үнуштерин аштап, арыглаарынга олар улуг дузаны көргүскеннер.

Колхозчу ишчилериниҢ уруглары серии лагерьде магалыг эки дыштанып турарлар. Ам удавас школага өөредилгениҢ хүннери эгелээр болгай. ЫнчаҢ олар төрээн школазынга чыглып кээп, өске өөрүнге чайны канчаар хөглүг эртиргенин, лагерьниҢ уттундурбас солун амыдыралын, кандыг ажыктыг үүлдер кылганын чугаалап бээрлер.

Д. БААЗАН,
Каа-Хем район.

Оренбург область. Колхозтарнын болгаш совхозтарныҢ ховуларында байлак дүжүттү ажаап алыры эгелээн. Күрүнеге тараа дужаалдызынын болгаш садарынын планын хуусаа бетинде күүседир хүлээлгени ап, тараажылар патриоттуг эгелээшкинни үндүргеннер. Төрээн чуруттуҢ тараа шыгжавырларынга пландан дашкаар 38 миллион пуд — ниитизибиле 150 миллион пуд тараны дужаарын олар шиитпирлээннер.

Байлак техника-биле чепсеглеттинген колхозчулар дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыры дээш бүгү күжүн салып турарлар.

Чурукта: ОренбургтуҢ тараазы хем суу дег куттулуп тур.

Фото Б. Клипиницернии.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

ТҮҢНЕЛДЕР БОЛГАШ КОШКАК БЕЛЕТКЕЛ

(СЭКП Кыа-Хем райкомунуң пленумундан)

Чоокта чаа партия райкомунуң пленуму болган. Анаа райкомнуң кежигүннериндеи ацгыда колхозтар даргалары, партия организацияларының секретарылары, көдээ ажылагайының тускай эртемниглери, көдээ Советтеринин даргалары болгаш партия, совет активи база киришкен. «Совет Тыва» болгаш «Бурунгаар» колхозтарның алган социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип турарының дугайында колхозтар даргалары эштер Наксыл-оол, Прокудин оларның илеткелдерин база мал чемнерин белеткээриниң чоруп турарының болгаш дүжүт ажаалдазынга белеткелдиң талазы-биле СЭКП райкомунуң секретары эш Павунуң илеткелин пленумнуң киржикчилери дыцнап, чугаалашкан. Анаа 16 кижи боттарының саналдарын бергеннер. Чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле доктаалдарны пленум хүлээп алган.

УДУРЛАНЫШКАК ТҮҢНЕЛДЕР

«Совет Тыва» көдээ ажыл-агай артелиниң ажылында экижилгелер бар бооп турарын пленумнуң киржикчилери сеткил ханыышкыны-биле демдеглээннер. Колхоз техниканы часкы тарылгага өй-шаанда белеткээш, механизатор кадрларны өөреткеш, часкы тарылганы чогуур хуусаазында эрттирген. Бүгү культураларының тарылга планын 104,2 хуу, тараа культураларыныын—101 хуу, ооң иштинде кол аъш-чем культуразы — кызыл-тастымын — 101,2 хуу күүседкен. Кукуруза тарылгазын 100 гектар немей калбарткан. Ниитинин малынын баш санын өстүрер план база бөгай әвес күүседтинип турар. Мал ажылының продуктуларын бүдүрери улгаткан. Чижээ эът бүдүрерин энир чылдың бо үезинге деннээрге 1,2 катап, сүттүүн —2,3 катап, дүктүүн—1,6 катап көвүдеткен. Ооң ачызы-биле бирги чартык чылда күүрүнеге эът садар хүлээлгезин 111 хуу күүседткен ийикпе 54 тоннаны, сүттү —110,3 хуу күүседип, 63,9 тоннаны, дүкту — 133 хуу күүседип, 13 тоннаны саткан. Колхозтуң экономиказы быжыгып, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы база бедип турар.

Пленумнуң киржикчилери колхозтуң хөгжүлдезинде бурунгаар чылыышкынарны демдеглээш, ук артельдиң удуртукчулары (эштер Наксыл-оол биле Кимей) болгаш бүгү кежигүннери анаа менээргенмейн, харын улам кызымаккай, чүткүлдүг ажылдаарын күзээннер.

«Бурунгаар» колхозта социалистиг хүлээлгелерни күүседип турарының түннелдери кожазы «Совет Тыва» колхозка көнгүс удурланышкак бооп турар. Ук артель чер ажылын калбартып турар болза-даа, оортан күзенчиг эки түннелди албайын турар. Техниканың кадагалалы багай бооп турары-биле ооң ажылының бүдүрүкчүлүү дыка куду. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш ону күүрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелериниң чангызын-даа артель баштайгы чартык чылда күүседтөөн. Чижээ, чартык чылда эът садар талазы-биле хүлээлгезин чүгле 63 хуу, сүттүүн —57 хуу, дүктүүн —73 хуу күүседткен.

Үстүнде чурагайлар эллээн хөй утканы чугаалап, колхоз баштаар черниң (даргазы эш Прокудин), партия әге организациязының (секретары эш Шогжал) ажыл-чорудулгазында улуг четпестер барын көргүзүп турарын пленумнуң киржикчилери шүгүмүүлээннер. Артельдиң удуртукчулары экономиктиг саналгаларны кылбайын, ажыл-агайны әренгейлеп удуртуп турарлар. Ооң чижээ пленумга-ла көстү берген.— 4,5 муң тонна тараа садар хүлээлгевисти хуусаа бетинде күүседип шыдаар бис — деп эш Прокудин медеглээн. Ук колхоз 2200 га кызыл-тас тараан, үнүштүң байдалы-биле алырга, гектардан-на 5 центнерни үзүп садып шыдаар, ынчангаш ол 11000 центнер болур, а 1600 гектар чинге-тарааның гектар бүрүзүнден-не 11 центнерни үзүп садын болур, ынчангаш ол 17600 центнер болур. Шупту каттышкаш 28600 центнер болур.

— 17400 центнер азы 1,7 тонна ажыг тараана кайын алыр силер, эш Прокудин, ынчаар санаарга таарышпас-ла-дыр — деп, өске колхозтар даргалары дораан айтыра бергеннер. Дарга анаа харыы бербээн.

— Эгезинде-ле кылган саналгадыр ийин—деп чугаа дораан үнген. Артельдиң удуртукчуларының экономиктиг саналгаларны кылбас, хоозун хазаашкын кылыр чоруу пленумнуң хуралдаар залынга шак ынчаар дораан туттурган.

Колхоз акша-хөрецги талазы-биле база бергедээшкинде. Үзүн, кыска хуусаалыг чәәлилер талазы-биле аргель күүрүнеге 1 миллион 500 муң рубль өрелиг. Ындыг тургаш-ла аргельдиң удуртукчулары ай санындала чәәли ап, өреге улам-на дүлүүп-ле турарлар. Эш Прокудин автомашиналарны, тракторларны, комбайнарны, янзы-бүрү хөделдиргичилерни колхозка салып ап-ла турар. Ынчалзажок техниканың кадагалалы, септелгези кылынмайн, хөөрөр кагдынгаш, колхозтуң киирип алган хөренгизи муң-муну-биле чидип-ле турар.

СЭКП райкомунуң кежигүнү, «Октябрь 14 чылы» колхозтуң даргазы эш Ломаев мынчаар саналдаан:— Конференция, пленум, сессия санында-ла «Бурунгаар» колхозтуң хожуданга чоруун демдеглеп турар-дыр бис. Каш-даа чыл эртти. Өскерилге чок хевээр. Эш Прокудин кандыгдаа түннел кылбаан, эш Шогжалдың-даа ажылы көзүлбес-тир. Ковчуг әренгейлеп турар эштер. Чижээ, 1959 ажыл-агый чылының отчёдун райкүүскомга бадыладырда күшхүнүнге-ле 4 кг тараа, 8 рубль акша бээр деп киирип келгеннер. Ооң ынай 500 тонна кызыл-тасты рынокка садар деп база айыткан болган. Ынча акшаны болгаш тараана кайын алыр дээн эштер чүве ийик. Райкүүском ук отчётту бадылавайн дедир чоруткан турган. Ук артельдиң удуртукчуларының ажылын бир янзы көрзе чогуур. Эштер Прокудин биле Шогжал ажылдап шыдавас турлар. Райком бир янзы көрзе чогуур...

— Колхозтуң ажылынга удуртулганы хандырып шыдаар силер бе? деп айтырыгны пленумнуң киржикчилери эш Прокудиннің мурнунга салган.

— Меңээ дузалаар болза, шыдаар мен — деп, ооң-даа ынай оюскан аянныг ужуру биллимес харыыны эш Прокудин берген. «Эки дузалакчы чок» деп эш Прокудин 1955 чылдан бээр чугаалап келген. Ынчаарга ол чылын эш Шогжал совпартшколаже өөренип чоруп каан. Коммунистер колхозчу коммунист эш Найданны секретарыга сонгааннар. Ол «багай» дузалакчы болган. Ооң соонда партбюро секретарынга эштер Пала, Дүкүл-оол ажылдап турганнар. Олар база-ла «багай» дузалакчылар болганнар. Эрткен чылын эш Шогжал совпартшколаны доозуп келген. Эш Прокудиннің чугаазы-биле алырга, «эки дузалакчы» Максим Чаш-оолович ам-на келген. Коммунистер ону секретарынга сонгуп алганнар. Ынчалзажок «эки дарга» биле «эки дузалакчы» эки түннелди бөгүнге дээр чедип албааннар.

Ук артельдиң удуртулгазын экижидер талазы-биле хемчегларни райком алырынга азы амгы удуртукчулар ажылын үндезини-биле экижидеринге пленумнуң киржикчилери идегээн саналдарын бергеннер.

БЕЛЕТКЕЛ КОШКАКТА...

Мал чемнериниң белеткелинин чоруп турарының болгаш дүжүт ажаалдазынга белеткелдиң талазы-биле СЭКП райкомунуң секретары эш Павунуң илеткелинден болгаш киржикчилерниң саналдарындан ук айтырыгның талазы-биле дыка улуг четпестер илерээн. Районнуң колхозтарының шөлдеринге сиген четчип быжып келгенде безин белеткел ажылдары доозулбаан турган. Ооң хараазы-биле колхозтар сиген кезилдезинче организас чок, озалдап киргени-биле июль 26-га чедир сиген белеткээриниң планы чүгле 7,4 хуу (эрткен чылын ол өйде 16,4 хуу турган), силос салыышкыны 4,0 хуу күүсеттинген. Ол хожудаашкын багай белеткелден ацгыда, шитики курлавырларны четче ажыглаваанындан болган. Районда 61 трактор косилкаларының (кезикчилериниң) чүгле 40-ни, 18 трактор дырбааштарының 11-ри, 11 трактор волокушаларының 5-жи, 8 прессподборщиктеринин 2-си, аът-биле кестирер 115 машиналарның 44-түү, 96 аът дырбааштарының 35-жи ажылдап турары тодаргай чижек болур.

Дүжүт ажаалдазынга белеткелде база улуг четпестер бар. Техниканы белеткээр талазы-биле эвээш ажыл кылдынган. Чижээ, 86 комбайнарның чүгле 16-зы септеттинген. Ооң ынай районда чүгле 3 жаткалар, 5 подборщиктер ажылдаарынга белен бооп турар. Автомашиналарны, орудиятарны, көвүрүүлерни септээр талазы-биле кандыг-даа ажыл чок. Колхозтар кывар, чаар материалдарны сөөртүп алырынче ам-даа сагыш салбайн турар. Септелге-техниктиг станция техниктиг хандырылга болгаш контроль талазы-биле чүүү-даа кылбайн турар. Ынчангаш ооң мастерскаязы амга чедир хос турбушаан. Ук организация техниктиг контрольду чорутпайн турарының хараазы-биле «Тиилелге», «Октябрь 30 чылы», «Бурунгаар» колхозтарда ажык шөлдерде чыдар тракторлар үрелип, комбайнарның кезектерин дажыглап аппарып турарының фактылары бар. Чамдык колхозтарда хову турлаглары база белен өвес.

Дүжүт ажаалдазынга чедир каш санныг хонуктар артканда белеткел ажылдары ындыг кошкак бооп турары колхозтарның баштаар черлериниң, партия организацияларының база СТС-тин дирекция черинин четпес ажылындан болган деп пленум демдеглээш, хүлээп алган доктаалынга боттуг хемчегларни айыткан.

С. ТАМБА.

Бо чуруктан каттырымзап хүлүмзүрээн шырайлыг, эрес характарлыг кыысты көрүп тур силер. Ынчаарга ол кымыл, кайда, чүү ажылдап турарыл дээрзин номчукчу сонуургаар боор. Ол болза ам «Тыва даг дүгү» комбинаттың бетон заводунуң штукатуржулар бригадазында ажылдап турар Тамара Куулар-дыр. Тамара кылган ажылынга кежээ, эш-өөрүнге эптиг-ээлдек кыс. Ынчангаш ол даг дүгү комбинат тудуунуң улуг коллективинде кызымаккай күш-ажылыбиле алдаржый берген. Комсомолчу Тамара Куулар чартык чылдың бүдүрүлге планын ажыр күүседип, хүнүнүң чижек нормазын 150 — 180 хуу күүседип турар.

Фотозу А. Бегзинин.

Субботада

ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының этнография институдунуң Ленинград салбырының эртем ажылдакчылары Суг-Хөл районнуң Көк-Эл деп черде шинчилел ажылын бо чыл-биле 2 чыл иштинде кылып турар. Эрткен субботада Суг-Аксы суурнуң 30 ажыг комсомолчулары эртемденнерге дузалажыры-биле чедип келгеннер.

Комсомолчулар чедип келири билек экспедициянын удуртукчузу, Сталинчы шаңналдын лауреаты профессор Леонид Павлович Потапов, Москваның этнография институдунуң эртем ажылдакчызы Севян Израилевич Ванштейн олар экспедицияның сорулгазыбиле комсомолчуларны таныштырган, оларны дыка улуг хорумга тургузупкан. Шоолуг үр-даа болбаанда хорумнуң даштыкы кыры дескиндир аштаттына берген. Каш минутанын дыштанылгазының соонда ажыл катап хайныгып эгелээн. Удатпаанда Суг-Аксы ортумак школазының күш-культура башкызы Тимофей Иванович Тутатчиков даш дээрбетып алган. Ооң 2 метр хире ханылап бар чорда хүлерден кылган сава база тывылган.

Комсомолчулар кежээкиниң 5 шакка чедир хорумну аштап доозупканнар. Чаагай херекке улуг дуза чедиргени дээш комсомолчуларга өөрүп четтиргенин эртемденнер илереткеннер.

З. ООРЖАК.

Ооң ролю улуг

Бистиң чуртувустуң хамааты бүрүзү төрүттүнген хүнүнден-не Коммунистиг партияның, Совет чазакының доктаамал сагыш-салыышкынындан черле ыравзс. Шак ол ада сагыш салыышкынының тодаргай барымдаазы болза, СЭКП-ниң XXI съездизинин материалдарында ажылчы чоннарның кадыкшылын улам быжыглаар дугайында дорт айыышкыны болгаш «ССРЭ-ниң чонунга эмчи дузаламчызын улам ыцай хөгжүдеринин болгаш чоннуң кадыкшылын камгалаарының хемчегларинин дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелинин доктаалы болур.

Кызыл хоорайның партия, совет, профэвилел организацияларының хүн бүрүдеги дузаламчызынга даянып алгаш, хоорайның медицина ажылдакчылары боттарының ажылчорудулгазында чамдык чедиишкиннерни чедип алганнар. Чонга эмчи дузаламчызын көргүзерин, экижиткенинин, чоннуң кадыкшылын быжыглаар хемчеглерни ап чорудуп келгенинин болгаш ап чорудуп турарының түннелинде янзы-бүрү аарыглардан аарыыр чорук чыл тудум-на кызырлып орар. Ол ышкаш дизентериядан — кыжыктан аарыыр чорук ийи катап, бичии уруглардың дифтериядан — боостаа дуй дырта бээр аарыгдан аарыыр чоруу дыка ховартаан. База чонга эмчи дузаламчызы көргүзер ажыл ёзулуг экижип орар. Бо бүгү эки чедиишкиннер.

Ынчаарга медицина албан черлериниң, медицина ажылдакчыларының ажылында дарый кылза чогуур ажыл хемчеглер кайы хөй. Хамыктың мурнунда халдамырлыг аарыглар-биле аарыыр чорукка удур шиитпирлиг демисежип, харын дизентерия болгаш дифтерия деп халдамырлыг аарыгларның когун үзер, ооң-биле жалы туберкулёзтан аарыыр чорукту узуткаарын чедип алыр херек. Бо сорулганы чедип алыр төлээде, аарыгларга удур баш бурунгааргы профилактика ажылын бүгү талалыг калбартса чогуур. Ол болза медицина ажылдакчыларының эң чугула болгаш эң кол сорулгазы болур.

Совет кижиниң кадыкшылын быжыглаарынга, ооң амыдырал-чурталгазын узадырынга эң чугула рольду мындыг чүүлдер колдап ойнаар, чижээ, совет кижилернин амыдырал байдалын экижидери, материалдыг чаагай чоруун хандыры, чурттакчы чоннуг черлерни ногаанчыдып база чаагайжыдары, чоннуп ортузунга күш-культураны болгаш спортту сайзырадыры, бичии чаштарның шын өзүп-доругарынче чугула сагыш салыры болгаш ооңдаа өске.

Чурттакчы чоннуң санитар культуразын бедидеринге чугула рольду ажылчы чоннарның кижи бүрүзү боду-ла улуг рольду ойнаар ужурлуг болгай. Сөөлгү чылдарда хоорайның албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң, ында санактивтерниң тодаргай боттандырып келген хемчеглериниң ачызында хоорайның кудумчуларының тротуарларының, чуртталга бажыннар болгаш херимнерниң, арыгланыр база өске-даа черлериң санитария культуразы бедип турар апарган.

Санитария активин бистиң хоорайывыска организастап тургусканыңдан эгелээш-ле чүгле ийи чыл бооп турар. Ол активте ам 200 хире кижи хаара туттунган. Бо активтиң дузазын хоорайның медицина ажылдакчылары биле бергеннер. Ол санактивтиг иштинден активчилер В. Цыба, В. Фетисова, Л. Александрова, Т. Осипенко, А. Велижанина, Т. Хвостико болгаш өске-даа эштер халдамырлыг хоралыг аарыгларга удур массалыг тарылданы чорударынга идепкейлиг киришкиннер. Пенсионерлер М. М. Смагина, Е. В. Петухова, А. А. Какулов, А. Х. Кастальский олар санактивтиң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Ол пенсионерлериниң эки туразыбиле шефтеп турар тротуарларының, кудумчуларының, бажын-балгаттарының чанында ёзулуг санитарлыг корум-чурум тургустунган.

Участоктар аай-аайында быжыглаттынган эмчилериниң чедиишкиниг ажылдаарынга, үе-шакты чөп ажыглаарынга санактивтиң кежигүннери улуг дуза көргүзүп турарлар. Оларның дузазы-биле аарыг кижилерге эмчилериниң өй-шаанда барып, дуза көргүзер аргалары улам экижээн. Чижээ, эмчи Д. К. Куулардың быжыглаттынган участогунда санитария талазы-биле 20 хире активчилер бар. Ол активчилер санитар-профилактиктиг улуг ажылдарны, хоралыг аарыгларга удур тарылданы чогуур өйүнде кылып турарлар.

Ынчаарга чамдык эмчилер-даа, эмчи сестралары-даа, санактивчилерге даянмайн, оларның ажык-дузалыг ажылын чогууру-биле үнелевейн турарлар. Ындыларга бирги участокта эмчи сестразы К. Суханова, үшкү участокта эмчи сестразы Е. Жмудова хамаржыр. Ол ышкаш № 1, 2 эмнелгелериниң эргелекчилери А. Н. Конева, Л. И. Фролова олар санактивтиң ажылын үнелеп, ол ажылга хөй-ниитинин төлээлекчилерин хөйү-биле киришкиреринче чогуур кичээнгей салыр ужурлуг.

Медицина ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазының чедиишкиниг болурунга санитария активи улуг рольдуг. Ынчангаш ол активче хөй-хөй активчилерни хаара тудуп, оларның-биле үргүлчүүн харылзаазын тургузар херек.

А. ГОНЧАРЕНКО,

Хоорайның кадык камгалал кидизинин эргелекчизи.

ЭКИ МЕДЭЭЛЕР

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бирги болгаш ийиги хову бригадаларының кежигүннери тараның ийи удаа суггарылгазын доосканы. Бирги бригада 761 га, а ийиги бригада 200 га хире тараны суггарган.

Суггарыкчылар Очур, Даан, Көк-оол, Чылбак-оол, Адыг-оол, Мургу болгаш өскелер-даа хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турганнар. Амгы үеде суггарган тараларның үнүжү эки болуп турар.

Х. КАРА-ООЛ.

• • •

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң хойжузу Оюн Сыратчеди чылдың ийиги чылында багай әвес көргүзүглерни чедип алган. Ол амгы үеде төрүүр чүс хөй бүрүзүнден-не 112 хураганнарны менди ажаап алган болгаш хөй бүрүзүнден-не 2 кг 800 грамм дүктү кыргып алган. Мурнакчы хойжу бодунуң хойларынга четчир санныг чемни белеткеп алыры-биле сигенни кезип эгелей берген. Хой ажылынга чедип алган чедиишкини дээш совхозтуң дирекциязы Оюн Сыратты акша шаңналы-биле шаңнавышаан, ооң адын Хүндүлел самбыразында киирген.

В. ШОЙЛАА.

• • •

Улут-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозу чартык чылда күүрүнеге 8 тонна 900 кг дүк дужаар турган, 11 тонна 831 кг дүктү дужааган. Бо дээрге, чылда 14 тонна дүк дужаар планнын 95 хуузу болуп турар. Амгы үеде колхозтуң кыргыкчылары эрте төрээн хураганнарның кыргылдазын чорудуп турар.

А. ТУМАТ.

• • •

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң Теректиг-Хемде төп кыргылда пунктузунуң ажылчыннары 8380 хойлардан 18151 кг дүктү кыргып, күүрүнеге дужааган. Хойжулар Сарыг-оол, Даа-Шомба оларның малдап турар коданында хой бүрүзүнден-не 3 кг ажыг дүк кыргып алдынган. Чоокку хүннерде колхозтуң бүгү хураганнарының кыргылдазы доостур.

А. АРТЫНА.

• • •

Улут-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Кожайда № 2 сүт-бараан фермазының саанчылары ниитизи-биле 74217 кг сүттү саггаш, чартык чыл планын күүседткен.

Саанчы Макпал Тюлюш бодунга быжыглаттынган кезек инектериниң инек бүрүзүнден-не 1174 литр сүттү, Мария Балдан — 1048 литрни, а Шаңмак Шактар-оол—1008 литрни саап, социалистиг чарыштың мурнакчылары болганнар.

Ш. ДАНЗЫРЫҢМАЙ.

„Коммунтудуг“ трезинде

☆

(Репортаж)

☆ ☆

1. КОНТОРАГА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫН

Эртенгинин сес шакка үжен минута четпээн турда «Коммунтудуг» трезинин конторазынга прорабтар, мастерлер, бригадирлер чыглып келген. Эрткен чеди хонуктарның дургузунда чүүү кылганын түннеп чугаалашкаш, ам кандыг ажылды бүдүрерин орта дугуржуру ол.

— Чеди хонукта бистиң трезинистин амыдыралы солун болгаш өөрүшкүлүг болуушкуннар-биле долдунган. Бистин девискээривис-биле мырынай-ла кожа аныяктарның нинти чурталга бажыңының тудуу доозулган, ам иштин будууру арткан. Бургай бээрге дораан-на күрүне комиссиязынга дужаагаш, аныяктарывыска хүлээдип бээр бис...— деп, трестиң начальниги Виталий Маркович Зильберман чугаазын эгелээн.

Ам бар-ла турар бүгү күштү чурталга бажыңнарының септелгезинге мөөнүзээр, септелгеге хереглеттинер тудуг материалдарының белеткелин болгаш белен келектерни кылырын көвүдедир дээрзин кижи болганы саналдап, чурталга бажыңнарын септээрин орай күске чедир узамдыктырбас, эрткен чылдың частырыгларын каталтап болбас дээрзин чугаалады.

— Айтырыглыг эштер бар бе?— деп, ол чугаазын дооскаш, чыылганнарже көрген.

Чыылганнарның аразынга орган бир хөрээжен кижи туруп келгеш:

— Сөөлгү хүннерде электри күжү чедишпестеп турар апарган. Станоктарга энергия чедишпейн турарының ужурундан чамдыкта бичии-даа болза, анаа ажыл чок олурар апаардыр. Ол талазы-биле администрация чери кандыг хемчег ап турар ирги? —диди.

«Коммунтудуг» трезинде партия организациязының секретары, ол черниң кол инженери Александр Степанович Гапонов айтырыгны харыылап, бус-биле ажылдаар электростанцияның дирекция чери, хоорайның партия комитеди-биле каш удаа чугаалашкакын, моон соңгаар электри чогунун ужурундан станоктар анаа турар чорукту болдурбас хемчеглерни ап турар дээрзин тайылбырлады.

Ажыл мурнунуң планнажылга хуралы доозулган соонда Александр Степановичиден айтырыг салган хөрээжен бригадириң ат фамилиязын сонуургап айтырдывыс.

— Станокчулар бригадазының удуртукчузу Ирина Ивановна Иванова ол-ла болгай. Трестин сураглыг кижилериниң бирээзи, коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик ады дээш демисежип турар бригаданың бригадири. Эрес-ле кижи, ажылдап турда шыдамыккай-ла. Сонуургап көрүксээр болзуңар ооң бригадазы мыныында ырак әвесте, дөө ол сери адаанда ажылдап турар ийин—дээш, ол чүүче салаазы-биле айытпышаан, Александр Степанович чугаалады.

Трестиң начальниги В. Зильберман база-ла парторг-биле бир дөмей Ирина Ивановнаның бригадазының күш-ажылчы чедиишкиннерин чугаалап, ам удавас коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп хүндүлүг атты ында тыысыр дээрзинге чигзиниг чогун бүзүретти.

2. СЕРИ АДААНДА

Таптыг-ла ажыл хайныгып, «хол изий» берген үеде Ирина Ивановна Иванованың ажылдап турар черинге чеде бердивис. Изиг хүнден, өл чаъстан камгалаар сери адаанда дөрт станоктар, а оларның чанында ажылчын хептерлиг, брезент хол хаптарлыг ийи ool, ийи хөрээжен кижи ажылдаан тур.

«Мында эш И. Ивановага удурткан, коммунистиг күш-ажыл бригадазының ады дээш демисежип турар станокчулар бригадазы ажылдап турар» деп улуг картонда парлап бижээш ханада азып каан. А ооң чанында база бир картонда бригаданың алган социалистиг хүлээлгезин көргүскен.

Ирина Ивановага удурткан станокчулар бригадазы март айдан эгелээш коммунистиг күш-ажыл бригадазының ады дээш демисежип турар болду. Ай санында-ла бүдүрүлге онзалгаларын 120 хуудан куду әвес күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, кижи бүрүзү техниктиг минимумну дооскан турарын чедип ап, ажылдың культуразын бедидер дээш өске-даа хүлээлгелерни алган.

Пилорамадан тергелиг ийи аъттарлыг ажылчыннар манзыларны, соңга чаактары кылыр ыыштарны, дөрбелчин брустарны станокчуларга соксаал чок сөөртүп эккеп берип турар.

Бирги станокка бригадир болу ажылдап турган. Ол бажың шалазы кылыр манзыларны станокка харыылдадып турар. Хемчээл ёзугаар кестирип каан манзыларны туткаш, станоктуң бир ужундан сугтарга-ла бир талазындан кылайтыр харыылдап каан белен материал болуп үнүп кээр. Бичии када көрүп турарывыс аразында-ла бир өг-биле чурттаар бажыңны шалалаптар хире манзы белен болу берген. Тергелиг аъттыг ажылчыннар келгеш-ле белен продукцияны алгаш, тудуг участогунче чоруп турду.

Бригаданың бир кежигүнү Мильда Емельяновна Рац «Коммунтудуг» трезинге 6 чыл иштинде ажылдап келген хоочун ажылчын. Ол өн баштай чүдүрүкчүлеп тургаш, ооң соонда 2 чыл бурунгаар ыыш ажылдап кылыр станокту өөрүнүн дузазы-биле шингээдип ап, эш Иванованың бригадазында келген. М. Рац соңга чаактарынга кагар манзылар, шала кыдыглары чамаар блинтустар белеткеп турган.

Мильда Емельяновна станогунун чоогунда озалай салгылап каан материалдарны алгаш, станокка каш туткан соонда-ла соңга чаактарынга кагар манзылар белен болу бээр. Терге-биле сөөртүп келген блинтус ыыштары мастерниң холдарынга келгеш, ынаар арлып-ла турган ышкаш сагындырар.

Бригаданың өске кежигүннери И. Вильковой биле Н. Вандяев олар дөрт станоктарның кайызынга-даа ажылдап билир. Олар амдыызында сөөртүп эккелген тудуг материалдарының шынарын барымдаалап ылгап, шала кылыр манзыларны бир тускайлааш, станоктарның чанынга чоокшуладып берип турган.

— Бригаданарда 4 кижиниң эң не аныяа-кымыл?— деп Ирина Ивановнадан сонуургап айтырарывыска:

— Коля-ла болгай. Ол эрткен чылын октябрь айда Совет Армиянын хүрээлениниден халажып келген кижи. Кандыг-даа тускай мергежил чок оолду бистиң бригадавыска ажылдаары-биле чоруткан. Шупту-ла ону өөредип эгелединвис. Харыылдаар станокка баштай ажылдап тура болганчок-ла чоңгу тырылдырып алгаш, туруп бээр турган. Ам дээрге бистиң-биле дөмей, эки ажылдап турар ийин.

3. МООН СОҢГААРГЫ ПЛАННАР

Бригадир Ирина Ивановна-биле таптыг-ла 4 шакта трестиң кызылбулунунга ужураштывыс.

— Бистиң коллектив июль айның 1-ден эгелээш 7 шактыг ажыл хүнүнче шилчээн. Ам бир шак эрте-ле ажылывыс доозуп турар апардывыс —деп, бригадир чугаалай-дыр.

Ай санында бүдүрүлге планының канчаар күүседтинин турарын сонуургап көөрүвүске март айдан эгелээш айда үлүүн 200 хуудан кудулатпаан болган.— Бригада 7 шактыг ажыл хүнүнче шилчээш, үлүүн ол хире күүседип шыдаар ирги бе?—деп кожа олурган бир ажылчын айтырган.

— Чок, ол бистиң улам-на бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарывыска, коммунистиг ёзу-биле чурттаарывыска идигни бээр. Бо айның бүдүрүлге планын СЭКП Төп Комитединин июль Пленумунун ажыттынар хүнүнге алдар кылдыр күүседткеш, августун үлүүн шагда-ла орту киире бердивис — деп эш Иванова харыылады.

Чеди шактыг ажыл хүнүнче шилчээни бригаданың кежигүннериниң улам-на культурлуг чурттап, дыштаныш, өөрениринге улуг идигни бээр.— Бо дээрге, төрээн партиявыстың болгаш чазаавыстың бөдүүн кижилер дугайында ада сагыш-салыышкынының көскү херечизи-дир —деп, трестиң ажылчыннарының чугаазын кайы-даа участокка дыцнап болур.

Ирина Ивановна Иванованың бригадазы үлүүн 200 хуу чедир канчаар күүседип турарын? Хамык-ла ужур ооң кежигүннериниң организастыг болгаш чуруму-нуунда, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, боттарының ажылынга чүткүлдүг кызымаккайында. Иванованың бригадазында станок ажыл чок турар чорук кажан-даа болуп көрбээн, бригада кежигүннериниң ажылга озалдап, чурум үрээр таварылга черле турбаан.

— Өөренири кажан-даа орай әвес дижир-ле болгай. Бригадавыс кежигүннери бо чылын заочно өөредилгелиг ортумак школага кирер деп турар. Ажыл шагы кызырылган, хостуг 1 шак бистиң эргевисте, өөредилге номнарын холга алыр үе амна келген, — деп, Ирина Ивановна баштактаны аарак чугаалаар.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының ады дээш демисежип турар И. Ивановага удурткан станокчулар бригадазының кежигүннери хостуг үелеринде коллективтиг кино көөрүнге ынак.

И. Ивановага удурткан станокчулар сорулгазын күүседип, бедик атты удавас чедип ап шыдаар дээрзинде чигзиниг чок.

Ч. ИРГИТ.

ЛАТВИ ССР. Лиепай хөлүнүң чоок-кавызының малгаш-баларлыг-даа болза байлак чери дыка хөй чылдарның дургузунда кандыг-даа ажыглалга кирбейн анаа-ла чыткан. Чүгле Совет эрге-чагырганы тургускан соонда ол малгаш-баларлыг черлерни ажыглалга киирериниң улуг ажылдары калбарган. Чүгле «Ница» дээр чангыс-ла совхоз безин Лиепай районунга чоокта организастаан хирезинде ол арга-биле 1.200 гектар байлак дүжүттүг черни алган. Шаанда малгаш-баларлыг тулаалар орнунда ам кижи көзүлбейн баар көк тараа сагланайнып, картофель өзүп турар апарган.

Бистиң мурнувуста чечек-сигени сагланнаан ногаан шынаа чаптыла берген чылар. Ынчалза-даа ол чүгле каракты мегелеп турар: черни базаргга бут шыныып кире бээр, суг шалбааланы берген чылар. Ынчалза-даа анаа база-ла удавас тараа сагланайнып турар апаар. Ол-ла суглуг шыкты дургаар күүлүг машина черни бугаландыр казып бар чоруур. Ажылчыннар ол бугаларже тускай хоорзаларны улаштыр салып турар. Шак ынчаар-ла он-он гектар черлерни кургадып ап турар.

ЧУРУКТА: «Ница» совхозтуң малгаштыг шөлдеринде кургадылгага ажыктыг — сүт сарыктыр агар хоорзаларны салып турары.

Фото С. Даниловтуу. СЭТА-ның фотохониказы.

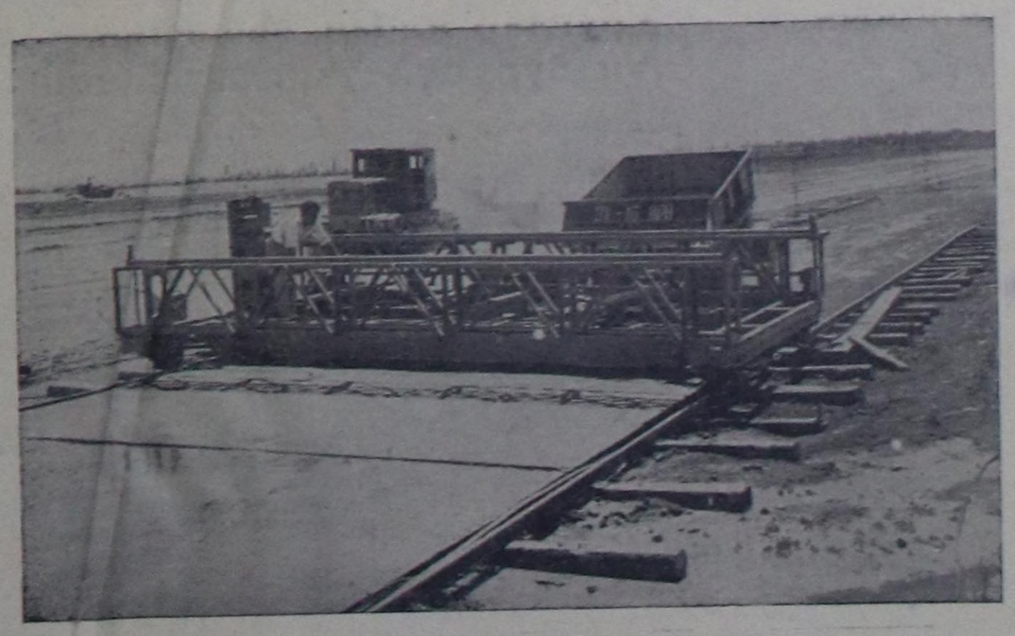

ЧУРУКТА: автоматчыттынган бетон салыкчызы ажылдап тур.

Фото А. Бадалянныы.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

ЕРЕВАН. Армян ССР-ниҢ Тулуг министерствозунуҢ «Хамааты чуртталга тудуунуҢ» трезинин машина баазазында чаа хевирниҢ автоматчыттынган бетон салыкчызын тургускан. Ол агрегат чаҢгыс-ла шак дургузунда 10 погон метр чедир бетонну салыр аргалыг.

Ажыктыг ажылдарны кылып турарлар

Сүт-Хөл сес чыл школазының 4—6 классларының өөреникчилери чайгы бүдүрүлге практиказын боттарының төрээн Киров аттыг колхозунуҢ огородунда ажылдап эрттирип турарлар. Шупту 20 кижи киржикчилиг өөреникчилер бригадазын 6-гы классчы Төмүртей удуртуп турар. 20 өөреникчилерни 4 звенога 5—5 кижилиг кылдыр үскеш, тус-тус звеноларның даргаларын соңгаан.

Оларның өстүрүп, ажаап турар ногаалар аймаанның хемчээли мындыг: капуста — 6708 дөс, огурец—1896 дөс, морковь—20 чал, кулча—15 чал болуп турар. Практикада өөреникчилер кулчаның баштайы 60 килограмм дүжүдүн июльда колхозтуҢ складынга дужаганнар. Хостуг шактарда стол оюннарын, хол бөмбүүн ойнап турарлар. Чоокта чаа өөреникчилер колхозчуларга концерт көргүскеннер. Олар тус-тус сиген, тараа бригадаларынче база баарлар.

Звенолар аразында социалистиг чарыштың мурнакчылары—бирги звенонуҢ өөреникчилери (звено даргазы О. Зина) болуп турар.

«БистиҢ аныяк мурнакчыларывыс» деп хүндүлел самбыразында ажылга кызымаккай, мурнакчы өөреникчилериҢ фото-чуруктары бар.

Практикалаан өөреникчилериҢ аразындан эргелөөр ийи звенону 3—3 кижи составтыг кылдыр тургускан. Ол звеноларның кежигүннери кыска хуусаанның иштинде дыка хөй өргөлөрни чок кылган.

К. МОҢГУШ.

Сүт-Хөл район.

ЧаҢгыс ээлчегге

Школаларга кичээлдерни чаҢгыс ээлчегге эрттирер чорук башкыларның төрелер-биле ажыл чорударынга база хүн чурумун шын сагыырынга болгаш өөреникчилер-биле классан дашкаар ажылдар чорударынга дыка улуг идиглиг. Кичээлдерни чаҢгыс ээлчеглиг кылдыр эрттирер дугайын партия болгаш чазак улус өөредилге органнарындан, хөй-ниити албан черлериндеН негеп, олче улуг сагыышты салып, хөй түүнүг акша-хөрөнгини үнүрүп турар.

Бо чугула айтырыгның талазыбиле бистиҢ областың чамдык школалары элээн чедишкиннерни чедип алган. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуҢ Чадаана хоорайның № 1, 2 школалары болгаш Чадаана сумузунуҢ, Хорум-дагның школалары бо чаа өөредилге чылындан эгелеп чаҢгыс ээлчегге кичээлдээрлер.

Ю. ДОРЖУ.

Кажан шиитпирлеттинер ирги

Ырлажыры-биле турупкан аныяктарның баарында баянчының чанында ийи кыс баянга үдеттирбишаан, ырлажып эгеледи:

Чүс-чүс чылдар өттүр көрүп
Кым-даа ынчаар чурттап чорбаан.
Чүс-чүс чылдар дириг хевээр
Кым-даа ынчаар баштап чорбаан.
ХөйдеН янзы-бүрү үннер-биле:
Ленин
Тиилелгенин тугунда
Чолдуг өйже бисти ам-даа баштап чор.

Ленин
Тыва чоннуҢ чүрээнде,
Чөргээр тугу сорук киирип апар чор.

Бо удаада аныяктарның концерди «Ленин дугайында Тыванның ырызын» (сөзү М. Өлчей-ооллуу, аялгазы Б. Кадыр-ооллуу) хөйдеН ырлашканы-биле эгелээн. Солун-солун померлер улажып-ла тургулаан. Дембирел В., Дембирел К., Люба С. олар өки ырлажыры-биле чоннуҢ макталын чаҢгыс удаа эвес чаалап алганнар.

Черле, Ак-ТуругнуҢ аныяктарыдаа, ында ортумак школаның өөреникчилери-даа, Ургаар бажыңының кижизиттирикчилери-даа уран чүүлге дыка ынактар. Олар колхозчуларга солун концерттерни бө-ла көргүзе клаптарлар.

КөрүкчүлериҢ концерт көөрүнге, концертчилериҢ концерт көргүзеринге клубтуҢ бичии, тар болганы кончуг эп чок. Концерт көөрүн, оюн-тоглаага кээрин күүзөннер клубка сыныышпас, ынчангаш ыыт-шимээн үнер чорук болган чок-ла таваржыр.

Бо талазы-биле колхоз баштаар черге хомудалдар кыш удаа киргеН. Ынчалза-даа оон кандыг-даа харыы чок.

Тыванның хөгжүм-шии театрының артистери биске бо-ла аалдап кээрлер. Чамдыкта клуб бичии болганыбиле шии көргүзеринге эп чок боорга, оюнуН четче көргүспейн баарлар. Колхозчулар хомудан чыдып каарлар. Чоокта чаа артистер «Хайыраннбот» деп шиини биске көргүзер дээш келгеннер. Ону көөрүн күүзөннер дыка хөй. Сцена бичии, ойнаарынга таарышпас болган. Оон ужурунда изиг хүнде артистер даштыгаа оюн көргүзер ужурга таварышканнар. Даштыгаа, хүн караанга ойнаары дыка берге болгай.

ЧоннуҢ культурлуг негелдезин чогууру-биле хандырып, делгем клуб тудар талазы-биле шыңгыы хемчегни дарый алыры — колхоз баштаар черинден соңгаарлаашкын чокка негеттинип турар.

Ш. ДАНЗЫН.

Чаа-Хөл район, Ленин аттыг колхоз.

Культурлуг амыдырал-чуртталга дээш

«Хереглел кооперациязының кежигүннериниҢ колхозчуларның бажыңнарыга эп эки көргүзүглер дээш» обласка калбарган социалистиг чарышка эки көргүзүглер дээш бистиҢ Сүт-Хөл районнуҢ колхозчу хөрөөженнери моон мурнунда чылдарга бодаарга элээн ажылдарны кылып чоруткан. Оон бир тодаргай барымдаазы болза бо чылгы бо социалистиг чарыштың түүнелин үндүрүгнинден бо чарышка эки түүнелги чедип алганы дээш «Бора-Тайга» колхозтуҢ колхозчузу Ооржак Кыр ийиги черни алгаш, СЭКП обкомунуҢ болгаш облкүүскомнуҢ Хүндүлел бижин-биле болгаш акша-биле шаннаткан. Чеди колхозчу хөрөөженнер чарышка эки түүнелги көргүскени дээш СЭКП обкомунуҢ болгаш облкүүскомнуҢ хүндүлел бижиктери-биле шаннаткан.

РайонуҢ колхозтарының төптери улам-на культуржуп, ногаанчып, корум-чурумнуг болуп, колхозчуларның чуруттап орар бажыңнарының иштики шеверлээшкин, каазы, дериг-хереклелери хоорай чуруттакчыларындан тудак чок болуп бар чыдар. СЭКП обкомунуҢ V ПленумунуҢ доктаалын күүседир дээш бистиҢ районда 11 хөрөөженнер төвүлелдери, оон 45 кежигүннери, 67 активчи хөрөөженнер болгаш медицина ажылакчылары, башкылар ажылдап турар. «Ишкин» колхозтуҢ төвү Кызыл-Тайга, «Алдан-Маадыр» колхозтуҢ төвү Суг-Аксы суурларның төптерин чаагайжылар талазыбиле бо чазын хөй санныг үнүштерни тарып олуруктан болгаш ол үнүштернин ажаалда хайгааралын эки-житкининдеН амгы өзүлдези эки. Бо суурларның кудумчу, квартал комитеттериниҢ кежигүннери болгаш ында хөрөөженнер чөвүлелдери улуг ажылдарны кылып, кызымаккай болганнар. «Алдан-Маадыр» колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниҢ даргазы Монгуш бо чылын улуг ажылдарны кылып чоруткан. Ол колхозтан дыка хөй хөрөөженнер хлеб быжырарынга, аргыш-шокарлаарынга, хеп быжып, даараныРынга өөренгеннер.

Суурларны арыг-шевер тургузар, чуртталга бажыңнарын культурлуг арыг белдурар талазы-биле колхозчу суурларда эмнелге салбырларының түскай эртемниг ажыллакчылары улуг ажылдарны кылып турар. Чижээ: «Бора-Тайга» колхозта эмнелге салбырының ажылдакчылары Анзалмаа, Загирова Киров аттыг колхозта Хирлиг-оол болгаш оон-даа өске көдээ медицина ажылдакчылары бо ажылдың идепкейлиг күүседикчилери болуп турарлар.

Колхоз суурларындан ангыда мал фермаларында болгаш ыраккы одурларда чуруттап орар колхозчуларның бажыңнары база-ла суурларда чуруттап турарларның бажыңнарындан тудак чок арыг-шевер, культурлуг. Чижээ: Киров аттыг колхозтуҢ аргор уксалыг өшкүзүнүҢ кадарчызы — мурнакчы малчын, 1957 чылдан бээр СЭКП обкомунуҢ кежигүнү Ондар Сержиптин чуруттап орар бажыңы дыка арыг-шевер, культурлуг. Алдыы болгаш Үстүү Ишкиннин малчыннары — Сержиптин үлегерин эдерип, культурлуг чуруттап, хүн бүрүүнүН чаа амыдыралындан хожудап калбайн, солун, сеткүүлдерни, номнарны үргүлчү номчуп, партия, чазактың үндүрген шиитпирлерие, доктаалдарын үргүлчү таныжып турарлар.

Е. КЫДАЙ,

СЭКП Сүт-Хөл райкомунуҢ хөрөөженнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниҢ эргелекчизи.

Бо—үүрмек айтырыглар эвес-тир

ОЛ БАЖЫҢ, ОЛ КУДУМЧУ КАЙДАЛ?

— Гостиница кайы кудумчудалынча дугаарлыг бажың кайдал? — деп, самолёттан дүшкен дорааН-на Кызылдан кады келгениН Тоора-Хем чурттуг кижиден айтырдым.

Ол эгиннерин кыыл, карактарын менче хере көргүлээш:

— Чогум кайы кудумчуда, каш дугаарлыг бажыңдазын эки билбейн-дир мен. Турар черин мүн-не билир мен. СуурнуҢ эн-не бетин адаанда, кудумчунуҢ төпген ужунда чүве. Чүү-даа болза «Комсомольская» кудумчузунда ышкаш.

СуурнуҢ эн-не адаанга келгеш машинадан дүжүп калдым. Үш узун кудумчу бады келген. База бир чолдак кудумчу шала шавыштыр деңдеН сунуп баткан. Шак ол чолдак кудумчунуҢ ады-даа чок, ужен хире бажыңнарлыг, оларның үүгле бежи дугаарлыг болду. Бо та чүү деп кудумчу ыйнаан деп бат-ла аайын тыппайн, кайгай берген туру мен.

— Гостиница кайдал? — деп, бир кижиден айтырдым.

— Төө ол-дур-дигеш, ырак эвесте элээн улуг бажыңче айытты.

Тожу районнуҢ төвү Тоора-Хемге чаа тулуглар чыдын-на немежип ол суур өзүп сайзыраар талазы-биле бурунгаарлаашкынныг базыңнарны кылып турар. Чер кырынга чаа тыптып тургустунуп келген бүгү-ле чүүлдер тускай аттыг болур болгай. Ынчалза-даа Тоора-Хем суурга эпир чылын, бо чылын туткан бажыңнар колдуунда-ла дугаарлаттынмаан. Кудумчуларның аттарын көдээ Совет бадылаан-даа болза, доора кудумчуларның аттарын бижип аспаан, ол хамаан чок, ында бажыңнарның барык-ла хөй кезин безин дугаарлаттынмаан. «Комсомольская», «Октябрьская», «Набережная» кудумчуларның аттарын мүн бижээш аскылаан. Ынчалза-даа ол кудумчуларның аттарын бижээн үжүктер орта көзүлбес, кезик чамдыы балалып калгылаан. Чуга темирде бижээн үжүктерни номчууру дыка берге.

Тоора-Хемге бир дугаарында-ла келген кижилер бо-ла мынча деп айтыра берген тургулаар: «Ол бажың, ол кудумчу кайдал?»

«ТА, КАЖАН БОЛУР ЧҮВЕ ЫЙНААН?»

— Мени чурукка тыртырыптарын бе? — деп, бир оол мээн астын алган чораан фото-аппарадымче көргеш айтыра-дыр.

— Кайы, мында чурук тыртырар чер чок бе?

— Бар эвес. Документиге чыпырар чурук тыртырып алыр дээш чадажып-ла келдим. Чамдыкта улус чурукка тыртырып алыр дээш Кызыл хоорай кирер ужурга таваржы бергилээр. Та кажан болур чүве ыйнаан? — деп, ол шагжок чугаалады.

БАЛЫК-БИЛЕ БАЙЛАК, А ОЛ ХИРЕЗИНДЕ...

Тожу балык талазы-биле бистиҢ областа эн-не байлак район. Ында янзы-бүрү балыктар бар. Ынчангаш Тожуга баштай барган кижи сугдан чаа ужулган амданныг балыкты кынчап черле чиксевес боор. Ынчалза-даа Тоора-ХемниҢ столоваязының чем адын чыскаагаН даңзызында балык ады ховар бижиттингилээр.

— Балыкты столоваяга чүге ховар садарыл? — деп, чем бижип турар кассир кыстан айтырарга, ол мынча деп харыылаар:

— Ол дугайын столовая эргелекчизинден азы райпо даргазындан айтырып көрүүр—дээр.

Аъш-чем магазиннеринге чаа, амданныг балыкты ында-хаая садарын тоора-хемчилер хомудап чугаалажып турарлар. Оларның оозу чөп.

«Магазиннерге болгаш столоваяга балыкты чүге ховар садып турарыл?» деп айтырыгны Тожу районнуҢ хереглекчилер ниитилелиниҢ бөштаар чери чүү деп харыылаар ирги?

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ,

«Шынның» тускай корреспондентизи.

Чурукта: К. М. Чамый (солагай талазында) колхозчу Д. Ч. Чандан-биле чугаалажып олур.

Фото Г. Ковалевтуу.

Бичии фельетон орнунга

Ёнзактың ёозажогу кедерээн

— Ёозажогун, оон! ЧоннуҢ бо бөдүүн сөстериниҢ долу утказы бүгүдеге билдингир. Албан-хаакчы Ёнзак Сергейни хөйнүҢ мурнунга шак ындыг, а харын мырыңай кедерээн кижи кылдыр илередириниҢ барымдаалары бүрүн бар. Оларның кол-колун допчулап чугаалайн.

Июль 17. Дуьш соонда Самагалдайның хлеб быжырар черинге быжырыкчы Ховалыг Ольга биле оон дузалакчызы Авыкаа изиг-түлүк ажылдап турганнар. Ол душта Авыкаанның ашаа Ёнзак Сергей аваа кире халып келгеш, кастюмун уштуп, ийи билээн сывырныП каапкаш, аска эптежир аргажок дорамчылаа сестерни сеглевишаан. ажылдап турган кадайынче шурай берген... ОҢ холунга туттунган далганныг демирбиле Авыкаанның чаагынче. ол хап дүжүрүпкен... Ёнзактың ындыг дерзии ажылаашкынын көрүп турган Ховалыг, хулиганның холунда кирген эжинге дуза көргүзери-биле элээн хөй кижилерни чалап келдиргеН. Авыкаа чүгле оон соонда дерзии ашааның холундан адырылгаш, бүдүрүлгениҢ ажылын уламчылаар аргалыг болган.

Бо дээрге Ёнзактың сөөлгү чылдар дургузунда үргүлчүлеп келгени харын-даа кедерелеп турары ёозажок чоруунуҢ эң бетики чижээ-дир «Бир черге амыдыралды тудаалы... эрге-чассыг, эптиг-чептиг чуртталр бис» деп соксаал чокка ээрежип турган, тып алганы кадайын ам кээп чүлек-бак сөстер-биле дорамчылаар, чаш уруун эттээр, өг-бүлезиниҢ иштинге, кожаларынга дүнехүндүс амыр-дыш хандырбас чорук—бо дээрге Ёнзактың чүгле ёозажок аажы-чаны эвес, харын феодализмниҢ бужар-бак артыышкыны болур.

Мурнунда хөй-ниитинин ажылынга идепкейлиг киржип чораан башкы комсомолчу Авыкаа ашаанын шак мындыг дерзии чоруунуҢ уламындан ол бүгү ажылдарын сөөлгү үеде чорудуп шыдавайн келген.

Партияның кежигүнүнге санаттырган Ёнзактың ёозажок ажы-чаныныҢ дугайында айтырыгны мурнунда коммунистериҢ хуралынга, райкомнуҢ бюрозунга-даа чедир чугаалажып, оон бодунга чогуур харыысалганы хүлээткен турган. Ынчалза-даа ол бодунуҢ буруузун херек кырынга миннип албаан.

РайкүүскомнуҢ чанында улус өөредилгезиниҢ талазы-биле бухгалтер Ёнзактың өг-бүлезинде чогуш-кырыш үзүктелбестээн чорукту Самагалдай суурнуҢ чуруттакчылары билир апарган. Ол өг-бүленің ийи бичии уруглары безин адазындан корткаш, дезии чоруур таварылгалар бар.

Феодализмнин бак артынчызындан адырылбаан Ёнзак Сергей ышкаш кижилерге партия кежигүнүнүҢ бедик адын кадагалатпас херек.

Н. ДАРЫЙМАА.

КӨДЭЭ СОВЕТ ДАРГАЗЫ

Тээлиден бистиҢ үнүпкенивис машина элээн үр чораанының сөөлүнде, бичии дөштү өрү үнгеш, баалык кырынга үне халып келди. «Мурнакчы» колхозтуҢ девискээри ам-на көстүп келген. Ону көрүксеп, четикпейн чораан мен. Мурнумда ногаан хевис беткен дег тараа шөлү, кезек-кезек чыраалардыг, шык, чиңгир ногаан бүрүлер-биле шыптынган хем үну болгаш колхозчу суур чаттыла берди.

Суурже чоокшулаан тудум-на чүрээм согарының дүргени дам бар чыткан: адап-сурап бар чыдар кижим та бар, та чок. Ол мени сеткилиниҢ ханызындан та уткып хүлээп алыр, та тооксавайн баар. Оон-биле мен кажан-даа көрүүп көрбээн, оон аажы-чанын шуут билбес кижи-ле болгай мен. Ча-чаа, кайын ындыг боорлан, «кижи чугаалажып таныжар, кулун киштежип таныжар» болбас бе. мээн чоруум черле бүдер деп, иштимде бодумну ооҢургадып чордум. Ынчалзажок, черле сүрээденчиг болду. Ол дээрге, назы талазы-биле улгады берген, хөйну көрүп чораан, улуг дуржулгалыг кижи-ле болгай. Оон-биле ужуражып чугаалажырының эвин тып алыры меңээ түүдеН-даа берге ышкаш болган.

Машинадан дүшкеш, контораже базыптым. Хөй өрээлдерлиг улуг бажыңның иштинче киргеш, узун коридорунга келдим. Өрээлдер-ле хөй. «Суму Соведи кайы өрээлде чүве ирги» деп бодап, эжиктерни кезий көрүп, кезек кылаштагыладым. КоридорнуҢ солагай талакы ужунда бир эжик ажытына берди. Көөрүмге «Сельсовет» деп бижиктиг. Кире бээримге столдар артында кижилер-ле хөй. ШуптузуҢ-биле мендилешкеш, чогум кайызы ирги деп иштимде дилегзинмишаан, дөрүнде дужааштыр салгылаан ийи столдуҢ бирээзиниҢ артында олурган, улгады берген кижинин чанында сандайга барып олуруптум. Чугаалажып көөрүмге ол, көдээ Совет даргазы эвес хире. Чугаазының аяны-биле алырга колхоз даргазы ышкаш. Ылавылан айтырыптарымга, шынап-ла ындыг болду — Кудурукпай дарга.

Удаааанда, кабинетче узун магаботтуг, шала шилтедей берген, кара-көк кительдиг, бажының дуктери көөргилей берген кижи кирип келди. «БистиҢ сумувус даргазы бо-ийин, таныжып көрүүнер» деп, Кудурукпай дарга чугаазын төндүрбейн чорда-ла тура халаш, оон холун тудуп мендилештим. Кончуг чазык-чазагай, хүлүмзүрүп, мээн, арнымче чиге-ле көрбүшаан, мээн холум тутту. Күжүгет Матпаевич Чамый-биле ынчаар ужураштым.

Күжүгет Матпаевич кончуг бөдүүн, биче сеткиллиг, чугаакыр-даа кижи болду. Хөй-ле дадагалзап, сүртөксеп чораан кижи болдум. Баштай ажыл-агый, амыдырал-чуртталга дугайын кыры-биле хөөрежип чугаалаштым. Ниити байдалды ол ындыг-ла кончуг мактап көдүргеН чүве-дө чокка, кончуг кыска таныштырды.

— Суму даргазынга үр ажылдаан силер бе?—деп айтырдым.

Ол элээн боданып оргаш:

— Ол-даа ындыг кончуг чугула боор бе, бир-тээ сонуурган турар болганыларда канчаар ам... 1938 чылдан эгелээн мен,— диди. Күжүгет Матпаевич бодунуҢ үр чылда суму (көдээ) Совет даргалап келгениниҢ иштинде дуржулгазын, кандыг оруктарны эрткенин элээн делгеренгей чугаалап бээрин дилеДим. Бо дугайын каш шактар хамаан чок, каш-каш хүннер иштинде четчеДеп, сактып алыры берге дээрзи билдингир. Ынчалза-даа, кысказы-биле, кол-кол үүлдерни ол чугаалап берди.

— Эң баштай-ла Бай-Тал сумузунуҢ даргазынга сонгуттурган мен. Ынчаарда суму ажылын кылыры ажыл-агый болгаш культура айтырыгларын шиитпирлээри черле кончуг берге турган. Чүге дээрге, бистиҢ улузувус көшкүн амыдыралдыг, тайга-сыннар ажылдыр чер быдаргай чуруттап чораан-на болгай. Кандыг-бир айтырыг шиитпирлээр азы үндүт-дадывыр чыыр дээнде, ыяавыла өг-баш санай кезиир, ай-айы-биле аалдар дилеп кээр. Оон-биле чергелештир араттарның билиг-медерели база куду турган, школага сургуулдар безин чыып аары дыка берге. Кижи шуут бужурганы-даа, мунгагдай-даа бээр болгай. Көшкүн чуртталга черле бүгү-ле чүвеге шаптыктыг, хөгжүлдете улуг моондак болуп турган болдур ийин. Ынчаарда, амгы ышкаш мындыг, терең сугнун шапкын агымы дег, дээрде ушкан хартыга дег дүргеН хөгжүлде, культурлуг өзүлде чедип алырын бодаары-даа берге турганын ол сактып чугаалады.

— Ам мурнундагызынга бодаарга суму ажылын кылыры черле кайгамчык экижээн. Бергелер турбайн аан, ам кол чүве болза ол бергелерни удаа-дараа узуткап алыр аргалар хөй апарганында болур. Араттар коллективтиг ажылагыйже, сууржуҢ чуртталгаже шилчий бээрге, ажыл-агыйныҢ-даа, культура тургузуушкунунуҢ-даа айтырыглары чалгаар-ла боттары шиитпирлеттинип турар ышкаш сагындырар. Кол чүве болза ам чүгле ажылды эки организастаары, ону өй-шаанда шиитпирлээри болур. Ам кижи бүрүзү бижик-билиглиг, культурлуг чуртталгалыг апарган, үндүт-дадывыр хавырар, сургуул чыыр дээш ай-айы-биле чер кезиир чүве чок болган. Харын-даа кижилериниҢ материалдыг болгаш культурлуг негелделери улгаткан, ону хандырарын организастаар сорулга хүн бүрү өзүп турар апарган — дээш, оон үргүлчүлээни:

— Мурнунда бүгү-ле чүвени чаасказан кылыр дээш кызыдар турган мен. Ол черле болдунмас чүве болган. Бир аалга чеже-даа катап баар, бир кижи-биле чеже-даа катап чугаалажыр. Ынчан чорда-ла шаг-ле эртип-ле турар, а бүткен ажыл кончуг хөвар болур. Ам байдал шуут өске. Хөй-ниити организацияларының, депутаттарның болгаш активчилериҢ күжү, чонга салдары дыка улуг. Ам бүгү ажыл-агый, культура-тургузуушкун айтырыгларын шиитпирлээрде, оларга даяныр, оларны дамчыштыр чорудар ацаар-дыр. Үндүрген шиитпирлериҢ күүселдезин, чон ортузунга чорудар организас-массалыг ажылдарны боттандырарынга олар кол рольду ойнап турар.

Чамдык чижектерден көөрге-ле илДеН. Мал-чер ажылы болза ам үеде коллективтиг ажыл-агыйның эң улуг адырлары болур. Ону ийичангыс кижиниҢ күжү-биле черле шиитпирлеп болбас. Маңаа коллективтиг күш биле организакчы ажыл херек. Бо талазы-биле бистиҢ көдээ Соведивис үргүлчү ажылдаар комиссиялыг. Ол депутаттардан болгаш активчилерден тургустунган. Олар ам үеде ниитиниҢ малын чайлагладырының, оон продуктуунуҢ бедидериниҢ болгаш мал чеминин белеткелиниҢ, кыска тараа ажаалдазынга белеткелдиҢ талазы-биле тус-тус ажылдап чоруп турарлар. Кажан олар ол айтырыгларны бүгү талазы-биле хынап көргеш, боттарының санал-оналдарын киирип кээрге, ону күүскомга азы сессияга чугаалажып көргеш, коллективтиг шиитпирни үндүрер бис. Ол шиитпирниҢ күүселдезин чер-черге организастаарын база-ла ол комиссиянын кежигүннери чоруткаш, тус-тус түүнелдерни суму Совединге киирип келирлер.

— Бүгү-ле ажылдың чедишкиннинг болурунуҢ бир үндезини болза чон ортузунга хүн бүрүүнүН тайылбыр-массалыг ажылды черле соксаш чок чорудары болур. КижилерниҢ угаан-медерели, эртем-билии өскен түдум-на, оларның организастыы, күш-ажылга хандыкшылдыы улгадыр. Бо талазы-биле улуг ажылды бистиҢ көдээ интеллигенциявыс — башкыларывыс, эмчилеривис, агрономнарывыс, зоотехниктеривис болгаш өскелер-даа кылып турарлар. Олар боттарының тускай эртемниҢ шугуму-биле-даа, партияның болгаш чазактың хүн бүрү үндүрүп турары өске бүгү-ле шиитпирлериниҢ талазы-биле-даа тайылбыр ажылын калбартып турарлар. Черле ынчаш, чон ортузунга организас-массалыг ажылдарны күштелдиреринге көдээ интеллигенцияның ачы-дузазы дыка улуг-дур — деп, Күжүгет Матпаевич чугаалады. Көдээ СоветтиҢ иштики ажылдарының талазын кысказы-биле база чугаалап көөрүн Күжүгет Матпаевичиден дилеДим.

— Бир кол чүве — депутаттар-биле ажыл болур. Бисте 20 депутаттар бар, олар шупту сонгукчулары-биле ужуражыышкыннарны доктаамал чорудуп, күүскомнуҢ шиитпирлерин болгаш сессияларның материалдарын, партияның болгаш Совет чазактың үндүрүп турар доктаал-шиитпирлерин сонгукчуларга таныштырып турарлар. Бо талазы-биле депутаттар Ооржак Өргел-ооллу, Хертек Үрбаны, Назлым Ханды-Серенни болгаш өскелерни-даа онзалап демдеглексээр мел. Көдээ СоветтиҢ күүскомунуҢ хуралдарын үргүлчү чыып, квартал санында СоветтиҢ ажыл планын тургузуп турар бис. Сессиялар Конституцияда айытканы хуусааларда болуп турар. Күүском хуралынга кандыг-бир отчёттарны дыңнап, шиитпирлер күүселдезин чугаалажып турар бис. СоветтиҢ ажылчорудулгазында бир кол черни үргүлчү ажылдаар комиссиялар ээлеп турарлар. Олар боттарының тус-тус участоктарының аайы-биле организакчы болгаш хынала ажылдарын чоруткаш, сессияларга азы күүскомга кандыг-бир айтырыгны көдүрүп турар. Ол ышкаш, сессияларга эдеринчи илеткелдерни база кылып турарлар. Улус өөредилгезиниҢ болгаш көдээ ажыл-агый талазы-биле комиссиялар черле эки ажылдап, инициативтиг болуп турарлар.

Көдээ СоветтиҢ ажылының дугайын Күжүгет Матпаевич меңээ ыңчаар кысказы-биле чугаалап берди. Оон-биле чергелештир чамдык үүлдер беседадан база көзүлген. СоветтиҢ ажылчы чоннар ортузунга культур-массалыг болгаш политик-кижизидилгелиг ажылды эки тургусканының түүнелинде, «Мурнакчы» колхоз районда мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи апарган. Ол сөөлгү чылларда ажыл-агый, организас болгаш сан-хөө талазыбиле дыка быжыккан. Колхозчулар артель бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турар. сууржуҢ чуртталгаже 1958 чылда-ла шупту кирген. Оларның материалдыг болгаш культурлуг деңнели дыка өскен, моон сонгаар-даа улам өзер.

Ажылчы чоннар депутаттарының Шын көдээ Совети областың көдээ СоветтериниҢ социалистиг чарышына идепкейлиг киржип келген болгаш 1952 —1953 чылдарда оон типлекчизи болуп турган. «Ам ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниҢ чеди чыл планыныҢ ийиги чылында ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуҢ талазы-биле чедишкиннерни улам көвүдедир, социалистиг чарыштың чүгле район эвес, харын-даа область талазы-биле бирги черин алыр дээш демисежир бис» деп, Күжүгет Матпаевич чугаалап турар.

20 ажыг чылдарда көдээ Совет даргалап келген, чоннуҢ хөрээ дээш, моГаг чок ажылдап келген болгаш ажылдап турар кижи-биле сеткил ханыкан ужуражыла мынчаар эрткен. Чырыткылыг, чыргалдыг чуртталгаже — коллективтиг ажыл-агыйже, культурлуг өзүже чонну эдертип эвилелдээр талазы-биле оон үндүрген күжүн, арга-мергежилин оон чаҢгыс чер чуруттуглары улуу-биле үнелеп турарлар.

Совет кижилериниҢ зас-кежин дээш, бистиҢ чуртувустуҢ чырыткылыг келир үеви—коммунизм дээш хүндүлүг ажыл-херекке улам улуг чедишкиннерлиг болурунарны күзедим, Күжүгет Матпаевич!

А. ЧИЧААН-ООЛ.

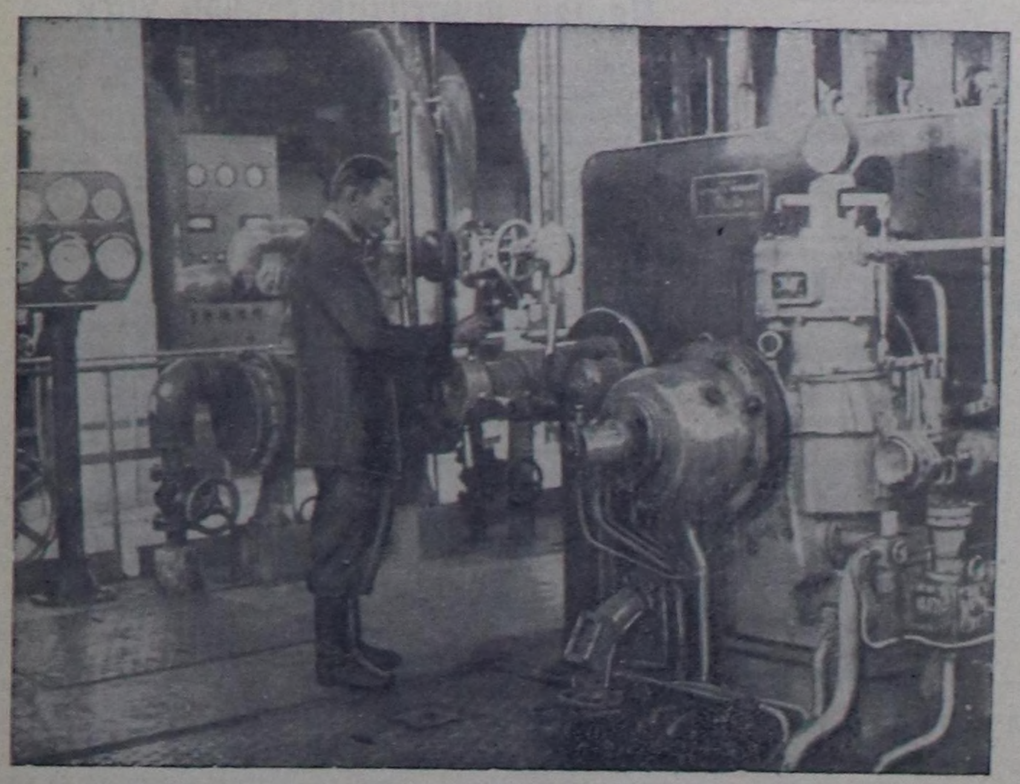

Бистиң кожавыс — Моол Арат Республикада. Сухэ-Батор аттыг сайгылгаан станциязында. Монцамэниң фотозу.

СЭТА-ныг фотохрониказы.

Мальгаш Республиканың хамаарышпас чоруунуң хүнүн байырлааны

ТАНАНАРИВЕ. (СЭТА). Июль 29-та Мальгаш Республиканың найысылалы — Тананариве хоорайга хамаарышпас чоруктуң хүнүнге холбашкан улуочу найыр эгелээн болгаш ол байырлалдар июль 30-ден 31-ге чедир үргүлчүлээн. Тускай байырлалдыг ёзулалдарга киржири-биле Мадагаскар ортулукта, Мальгаш Республиканың чалаанын ёзугаар чедип келгилээн даштыкы төлээлерни Мальгаш Республиканың президентизи Филибер Циранана бодунуң ордузунга хүлээп алган.

Совет чазак төлээлериниң баштыны Күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүне комитединиң даргазы А. П. Волков ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң хууда чагалзын президент Цирананага дамчыдып берген. Ук чагааны хүлээп ап тура Мальгаш Республиканың президентизи өөрүп четтиргенин илереткен болгаш Мальгаш Республика бүгү-ле улустар-биле найыралдыг харылзаларны чорудар дээрзин медеглээн.

Кежээ. найысылалдың төп кудумчуларына болгаш шөлдеринге Мальгаш Республиканың аныяк армиязының кезектериниң база Тананариведе чурттакчыларының киржилгезинбиле чула кыпсып тутхан улуг чыскаалдар болган.

Кипрниң болгаш Нигериянның хамаарышпас чоруун чарлаар дугайында айтырыг

ЛОНДОН. (СЭТА). Лорд-канцлер Килмюр, даштыкы херектерниң чаа министри лорд Хьюм болгаш лорд Педик-Лауренс олар составтыг хаан комиссиязы, ийи англи колония — Кипрге болгаш Нигерияга хамаарышпас чоруктуг тыпсыр дугайында хоойлу төлевилелин хаан Елизаветаның өөмүнээзинден июль 29-та бадылаан дээрзин Рейтер агентилели дыңнаткан.

Ук хоойлу төлевилели мурнунда общиналар палатазы биле лордтар палатазынга хүлээп алдынган болганда ам күштүг болур ужурлуг.

Ол хүлээп алдынган хоойлуларны ёзугаар Кипрге август 16-да, а Нигерияга — октябрь 1-де хамаарышпас чоруктуг чарлаан турар.

ЭТЕЛЬ ВОЙНИЧ МӨЧЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Июль 28-тиң кежээзинде 96 харлыында, көскү чогаалчы болгаш «Шаашкак» деп алдарлыг романның автору Этель Войнич берге аарыгга таварышкаш мөчээн.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

✪ Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Муданьцзянга (Хэйлунцзян можу) кызыгаар демир оруунуң кыдат-совет каттышкан комиссиязының өөлчеглиг чөвүлел хуралы болган. Ук хуралга КУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң төлээлери Совет Эвилели биле Кыдаттың аразында демир орук харылзаларын экижидеринге холбашкан айтырыгларны чугаалажып көрген.

✪ Ядролуг чепсекти хоругдаарының англи талалакчылары Конкрастерниң мурнуу чүгүнде турар ядролуг ракеталар базазынга бүдүн дүн-хүн дургузунуң чыскаалын эгелээннер. Ук чыскаалдар ядролуг чепсекти өөдере бүдүреринге болгаш Англияда америк базаларга удур чыскаалдарны организастаны-биле доозулган.

✪ Румынияның агаар транспортундан хандырар ужурлуг Бухарест биле Парижтиң аразынга кижилер дажыглаар чаа агаар оруу ажыттынган. Оон ужудуушкуннары Вена биле Цюрихке ара хонгулаар болгаш 8 шак дургузунда чоруур.

✪ Алжир патриоттарны француз кара бажыңнарда удаа-дараазы-биле шаажылап өлүрүп турар апарганынга Парижтиң Лионнуң болгаш Марсельдиң чүс хире болчукчуларының удурланыышкыныг медеглелин «Юманите» солун парлап үндүрген. Ук медеглел Парижтиң кара бажыңына база бир алжир кижини өлүрүп шаажылаанының өөлүнде парлаттынган. Өлүрүп шаажылаар шиитпелдерни сокдадырын чедип алыры дээш боттарының үннерин каттыштырарынче француз болгаш бүгү делегейниң хөй-ниитизин ол болчукчулар кыйгырып турар.

✪ Келир чылдың март ай үезинде Кубага болгаш Мексикага баар деп турарын Каттышкан Араб Республиканың президентизи Насер корреспондентилерге медеглээн.

✪ Римниң трамвай, автобус, троллейбус шугумнарының ажылакчылары ажыл төлевирин улгаттырарын негээн ажыл сокдадыышкынын кылган. Сицилияның Калтанисетта можузунда күгүр казар черлериниң ажылчыннары ажыл төлевирин улгаттырар болгаш күш-ажылдың байдалын экижидер дугайында негелделиг ажыл сокдадыышкынын база чарлааннар.

✪ Чавыс деннелдиг ажыл төлевиринге удурланганының демдээ кылдыр чарлаттынган, Австралияның далай өртээлериниң ажылчыннарының 48 шактыг бүгү-ниити ажыл сокдадыышкыны доозулган. Ындыг болза-даа Мельбурнуң өртээлинде ажылыннар чүүк чүдүрер болгаш дүкүрер ажылдарны чүгле келир неделяның эгезинде катап чорудуп эгелээр.

✪ Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, АКШ, Япония болгаш оон-даа өске чурттарга торуп чораанының өөлүнде Непалдың хааны Махендра Катмандуда эп чана берген.

(СЭТА).

Француз эргечагыргаларның үүлгедии

ПАРИЖ. (СЭТА). Боттарының хосталгазы дээш демисежип турар алжир улуска удур база бир кем-буруулуг үүлгедиишкинни француз шериг эргечагыргалары июль 30-де болдурган. Ол эртен Монлюк (Лион) фортка Алжирни хосталарының национал фронтузунуң кежигүнү Лаклифини өлүрүп шаажылаан.

«Юманите» солуннуң июль 30-де бижип дыңнатканын ёзугаар алырга, чүгле Лаклифини эвес, оон өске база үш алжирлерни өлүрүп шаажылаар деп шииткени июль 29-тун кежээзинде Лионга билдине берген. Ук хоорайның сураглыг ажылдакчылары республиканың президентизи де Голльче келдерел көргүзериниң дугайында чагаа чоруткан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, алжир Лаклифини июль 30-де Гринвичинии-биле 3 шак 30 минута (Москванын-биле 6 шак 30 минута) турда өлүрүп шаажылаан.

Хиросиманың атомнуг бомбалаашкынындан качыгдааннар

ТОКИО. (СЭТА). Атомнуг бомбалаашкынындан качыгдааннарның Хиросимада эмнелге черинге ол бомбалаашкынның үржүүндан аараан кижилерден чангыс чылдың иштинде безин 40 кижи өлген. Оон артхан өске чүс-чүс аарыг кижилериниң байдалы тергиин айыылдыг болуп турар дээрзин Токионуң радиозу дамчыткан.

Кубага удур дайынзырак хемчеглер

ГАВАНА. (СЭТА). Гватемаланың эргечагыргаларының Кубага удур чаа дайынзырак чоруктарының дугайында «Революсьон» болгаш «Нотисиас де ой» солуннар дыңнаткан. Гватемаланың президентизи Илигорастың демократияга удур чаза «Юнайтед Фрут» деп америк компания-биле демнежип алгаш, Кубага удур чепсектиг халдаашкынны кыпсып үндүрер соруга-биле Кубаны агрессчи үүлгедиглер кылып турар кылдыр хоп-нүүл тарадырының чаа аргаларын белеткеп турар дээрзин Гватемаладан келген медээлерге даянып алгаш, ук солуннар бижээн.

Ындыг соруглалар-биле тускай тургустунган аэродромнарда Гватемаланың самолёттарынга Кубаның ылгавыр демдектерин чуруп ап турар. «Ону ынчаар кылып турар чылдагааны болза, ёзулуг-ла көстүп көрбээн дайынзырак үүлгедиглерни кылырын чогаадып: Гватемаланың бодунуң чонун пулеметтар-биле адып, оларже бомбалар октагылааш, ону Кубаның үүлгемкен херээ деп чарлааш, оон соонда америк күрүнелер организациязының ады-биле дугланып алгаш, америк империалистерге бистиң чуртувоче үрегдекчи халдаашкыннарны кылырынче чылдак тывар дээн» деп «Нотисиас де ой» солун айыткан.

Патрис Лумумбаның Вашингтонга ужуражыышкыннары

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Конго Республиканың премьер-министри Патрис Лумумбаның Вашингтонга аянчоруунун доозулганы-биле холбаштыр күрдепартаментиниң парлалга айтырыгларының талазы-биле төлээлекчизи июль 29-та болган парлалга конференциязынга медеглел кылган. Лумумба болза күрүне секретары Гертер-биле болгаш күрүне департаментизиниң өске-даа улуртукчуларыбиле беседалашкан деп. төлээлекчи чугаалаан. Конгодан бельги шериглерни дүрген болгаш долузу-биле үндүрериниң чугулазын премьер-министр Лумумба тайылбырлаан.

Медеглелде чугаалап турары болза, чугаалажыышкыннар үезинде Лумумба техникчиг дузаламчының бүгү-ле хевирлериниң талазы-биле Конгонуң хереглелин, ол ышкаш Конгога акша фондуларын дүргени-биле тыпсырының дугайын база айыткан.

Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлээриниң талазы-биле Каттышкан Штаттар КНО-га идеген турарының дугайын күрүне секретары Гертер премьер-министр Лумумбага дыңнаткан деп медеглелде чугаалап турар. Конгону тайбың болгаш корум-чуруну ёзу-биле эргелеп башкарарынга эртежок чугула техникчиг болгаш акша-хөреңги дузаламчының үлүүн КНО-нуң эргезинге тыпсырынга Каттышкан Штаттар белеп деп Гертер медеглээн.

Конгога тыпсыр эргежок чугула дузаламчының сан-түүнери Лумумба биле Гертериниң аразынга чугаалажыышкыннарга айыттынмаан, чүге дээрге Конгога эргежок чугула дузаламчының сан-түүнүн КНО-га көөрү ам-даа доозулбаан деп күрүне департаментизиниң төлээлекчизи корреспондентилериниң айтырыынга харылаан демдеглээн.

Цейлон чазактың шиитпири

КОЛОМБО. (СЭТА). «Ланкадипа» солуннуң медээзин ёзугаар алырга, Цейлонну бир чыл хуусааның дургузунда хамаарышпас республика кылдыр чарлаар болгаш ол-ла үениң иштинде амыдырал камгалалының компаниялары-биле хуу эдерлиг школаларны национализастаар, а ол ышкаш парлалга талазы-биле айтырыгларның комиссиязын томуйлаар дугайында шиитпирни Цейлонның министрлер кабинеди хүлээп алган. Ук комиссия болза даштыкы банкылар-биле, садыгжы фирмаларбиле, ук солуннарга боттарының политиказын суртаалдап турган реакцылыг партиялларның болгаш католикчиг шажын чүдүлгениң удуртукчулары-биле солун компаниялары-ның сан-хөө харылзааларын истеп хынзар ужурлуг.

Ол ышкаш Цейлонның премьер-министри Бандаранаикени өлүргениниң политикчиг чылдагаанларын истеп тывар талазы-биле комиссияны чазак томуйлаан дээрзин парлалга база дыңнадып турар.

АКШ-тың республиканчы партиязының съездизи хагдынган

ЧИКАГО. СЭТА-ның корреспондентилери Н. Крестников болгаш Г. Шишкин оларның дыңнатканы:

Болур деп турар президент соңгулдаларына ук партияның программазын бадылаан болгаш амгы оралакчы президент Никсонну президентинип кандидадынга болгаш оралакчы президентиниң кандидадынга Каттышкан Штаттарның КНО-да доктаамал төлээлекчизи Лоджту дешиткен республиканчы партияның съездизи ында доозулган.

Чикагонуң «Интернейшнл амбитеатр» деп залынга ук съездинин дөрт неделяда үргүлчүлеп келгенинин дургузунда динмиренчиг марштарга болгаш барабаннар даштарынга үдеттирген антикоммунистиг чугаалар, «соок дайынны» кыпсырынче ажык кыйгырыглар, чепсегленишкинни өөдере бүдүрериниче чулчуруушкуннар үнүп турган. Съездиниң ажылынга шынында ындыг хөөнну киргген республиканчы партияның Национал комитединиң даргазы сенатор Мортоннуң соон дарый чүве чугаалаанларның улуг кезии шагдала үндезини-биле сойгалаттынга «күш дөгээриниң» политиказын катап төрүттүнериниче кыйгырып турганнар.

Республиканчы партиядан президентиге кандидат кылдыр депшиттирген Никсон съездиниң өөлүг хуралынга чүве чугаалаан, Каттышкан Штаттар бирги өөлчегге шериг талазы-биле соруглаларны салыр ужурлуг деп чулчуруп турган. Бир өвес эргечагырганы республиканчы партия бодунуң холунга алыр аттарза, дошкун-шыңгыы политиканы чорудар апаар деп медеглевишаан Никсон болза «коммунизмни доктаадыры» дээр мурнундагы политика хоомай болуп турар болгаш «коммунизмни тиилээр» деп эчис соруглаганы салган турар ужурлуг бис деп чугаалаан. Никсоннуң ол агрессчи чулчуруушкуннары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чидиглендиреринче болгаш чепсегленишкинни өөдере бүдүрерин күштелдиреринче ажык кыйгырыг болган.

Америк күрүнелер организациязының чөвүлел хуралы болур

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс Интернешнл агентилелиниң корреспондентизиниң Вашингтондан дыңнадып турары болза, август 16-дан эгелеп Америка чурттарының даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын Сан-Хоска (Косто-Рика) чорударының дугайында шиитпирни америк күрүнелер Организациязының Чөвүлели хүлээп алган. Корреспондентиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, баштайгы чөвүлел хуралга Венесуэланың президентизи Бетанкурання амы-тынынга чоокта чаа халдаашкын кылган чоруккa Доминикан Республика киришкен дээр Венесуэланың буруудадылгазын чугаалажып көөр. Ийиги хуралга «Барыын бомбүрзекке коммунистиг айыыл» дээр үүлүг чугаалажыр.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизиниң дыңнатканы болза, июль 29-та АКО Чөвүлелиниң хуралынга Кубаның төлээлекчизи Карлос Лечуга чүве чугаалаан, Каттышкан Штаттар америк күрүнелер организациязының уставын хажыдып, экономиктиг кызып кыйыышкыннарның дузазы-биле Кубаның иштики херектеринге холгаарлап турарын буруудаткан. Латин Американың херектеринге совет холгаарлаашкынның айыылы бар дээр дугайында хоозун үүл министрлериниң ук чөвүлел хуралының хүн айтырыының төлевилелинде кирип турарын сөс кадында Карлос Лечуга шыңгыы шугумчүлээн.

Даштыкы херектер министрлериниң ол чөвүлел хуралының хүн айтырыында Кубаның дугайында дөрт сагындырбайн тураа-даа парлалганың дыңнадыгларындан билдинип турары болза, ук чөвүлел хуралды АКШ Куба Республикага үүр хора кылып, ону кызып-кыярынга ажыглаар деп турары илден.

ШТРАУС АЛБАН ХҮЛЭЭЛГЕЗИНДЕН ДҮШСҮН!

БЕРЛИН. (СЭТА). ГФР-ге Барыын Германияның шериг министри Штрауска удурланган чыскаалдарның болгулаанын Берлиннин демократтыг солуннары июль 28-те бижигилээн. Солуннарның айтып турары болза, Штутгарттың чоогунга болган автомобильдер болгаш мотоциклдер чарыжының типлекчилери чаңчыл болган хүндүлелдиң дескиндириин кылып турганнар. Ол ёзулалдың үезинде ажык машинага олуруп алган Штраустуң көстүп келгенинге ук маргылдааны көрүп турган 250 мун кижилериниң талазындан таарзымаан кыйгылар салып болгаш удурланыышкыннарны илередип турган. «Ону дүжүрер!», «Моон ырап чору!» дээн кыйгылар чер болгандан дыңналып турган.

Бодунуң милитаристи болгаш реваншисти чугаалары-биле билдингир апарган, Боннуң ол шериг министринге удур ол чыскаалдың дугайында Барыын Германияның парлалгазы чүү-даа ыыттавайн барган.

Уруглар албан черлерин — хүн бүрүнүң кичээнгейинче

Сөөлгү чылдарның дургузунда Гес-Хем районда уруглар албан черлериниң четкизи дыка калбарган. Ам колхозчу суур бүрүзүнде уруглар теслизи доктаамал ажылдап турар. Район төвүнде, Ленин аттыг колхозта уруглар садтары база бар. Ынчангаш, районда хөрөөжен чоннуң ниитиге ажыктыг күш-ажылга болгаш хөй-ниитиниң хөрөөнге киржилгези база улгаткан. Колхозчулардың ажы-төлү бичии чажындан эгелээш арыг-шевер, культурлуг өзүп. коллективизм ёзузунга өөренип чаңчыып турар. «Ак-Эрик» колхозта эш Балыма эргелекчилээн ясли, район төвүнде эш Белчитпейниң эргелекчилээни сад дыка эки ажылдап турар.

Ындыг болза-даа, чамдык кедээ күүскомнар болгаш район Совединиң күүсекчи комитеди уруглар албан черлериниң ажыл-хөрөөн улам экижидеринче кошкак кичээнгей салып турарын айтыр херек. Чижек кылдыр, район төвүнде эш Л. Хотеева эргелекчилээн уруглар яслизинде байдалды ап көрөөл: ында сметада көрдүнген 30 орун четче ажылаттынмайн келген, ам 25 уруглар бар. А яслиге уругларын тургузары-биле райкүүскомга билдириишкин киргген иелер дыка хөй. Эрткен чылдың ноябрь-декабрь айларда-ла билдириишкин киргген иелериниң дилээ амдыгаа чедир хандырытынмаан.

Ооң кол чылдагаанын оран-бажың чедишпес деп чылдак-биле тайылбырлап турар. Херек кырында айтырыгны ажыл-агыйжы ёзу-биле шиитпирлээрин орадажыр чүве болза, ол чылдагаандан чайлап болур— Самагалдай суурда ажыглал чок, аңаа турар бажыннар бар. Ону холга ап, ажыглалга киирип алырын Самагалдай кедээ Советтин күүскому (даргазы эш М. Ёнзак) болгаш райкүүскомнуң удуртукчулары сагынмайн турарлар. Ясли эргелекчизи эш Хотеевана сула ажылдап турарындан яслиниң иштики ажыл-хөрөөнде база улуг четпестер бар. Уруглардың туруттап турар өрөөлдери болгаш яслиниң даштыкы девискээри эмгексе чок, арыг-силиг эвес, сандаргай байдалда туруп турар. Ук яслибиле кожа, чүгле кудумчу кежилдир турар район эмнелгезиниң санитар эмчилери яслиниң иштики арыг-шеверин, уруглардың кадыкшыл байдалын хайгаарааргын, хынаалда кылбайн турар. Уруглардың чемнинге хереглээр аъш-чем продуктуларының ажаалга кадагалалының багайындан июльдуң эгезинде ук яслиниң складынга бир досказар капуста ириш-чыдаш куртуй берген турганын суурда хөрөөженнер активчилериниң дузазы-биле илереткен.

Чамдыкта яслиде турар уруглар-ны назын-харының байдалынга таарыштыр культурлуг ажы-чанга, сөс-чугаага өөредириниң болгаш маг-ботту сайзырадырының кижизидилге-массалыг хемчеглери колдуунда чоруттунмайн турар. Улус өөредилгезиниң талазы-биле район инспектору бо талазы-биле база-ла сагыш салбастаан.

Район төвүнде уруглар албан черлерин райпонун талазындан сүт-биле четпес хандырып турар. Райпо «Ак-Эрик» колхозтан көрөө ёзугаар сүтү ап турар хирезинде-ле, яслини кызыы хандырып, чамдыкта «фермадан барып чедип алынар» дээш сүт бербейн баар үүлдер безин бар.

Бо четпестерни Самагалдай кедээ Совет-даа, райкүүском-даа эскербейн келген. Ол чижектиг байдал «Чодураа» колхозта уруглар яслизинде база бар.

Яслилерни болгаш садтарны кышка улур белеткээрин, чаа тудугларны доозуп, ажыглалга киирерин кедээ Советтер болгаш колхозтарның баштаар черлери саададып турар. «Ак-Эрик» колхозта өрткен чылында тудуп эгелээн уруглар садының тудуу ам-даа ажыглалда кирбээн. Ленин аттыг колхозта чаа тудуг өжүм темпилиг чоруттунуп турар. Район төвүнде уруглар садының аа тудуун кылырын чөпшөөрөөш, областың улус өөредилге килдизинден берген акша-хөрөңгини райкүүском ажыглавайн, дедир чорудупкан.

1960 чылда районуң улус ажылагыйының хөгжүлдезиниң планын ёзугаар алырга, яслилерге 90, садтарга—75 уруглар немежир ужурлуг. Уруглар албан черлериниң өзүп турар негелдезинге болгаш оларның ужур-дузазынга дүүштүр кедээ Советтер болгаш райкүүском боттуг хемчеглерни алза чогуур.

О. МАНДАРЫЙ,
«Шынның» корреспондентизи.

Область АГААР БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн область шокар булуттарлыг, ыыска чаашкыннарлыг хүн болур. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат й-тавында, барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: область—22—27, а Кызылга—24—26 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Часны диңмирээшкиннер» — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Аныяк чылдары» — 5, 9 шактарда; «Франция-биле ужуражыышкын» — 7 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Сөөлгү дюйм» — 3.15 шакта; «Улуг ан-кан орук» — 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгү ээп келгени» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Төрээн чуртундан ыракка» — 5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүнер.

Эрзин районуң «Кызыл сыңдыс» колхозунда чурттап турар хамааты Олланерти Дажын-Хоо ол-ла колхозта чурттап турар хамааты Мижит Шагаевич Шактардан чарлыр дугайында херек кедүрүп турар.

Ук херекти Эрзин районуң улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00899. Чагыг № 1741. Культура эргелелиниң типографиязы.